

ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАНА

Зуряадай Залуушуул

БҮРЯАДАЙ КОМСОМОЛЫН ОРГАНИЗАЦИЙН ОРГАН

ГАЗЕТ
1951 ОНОЙ
ОКТЯБРИЙН 1-НЭЭ
БҮРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Суббото,
августын 11,
1990 он
№ 32 (7141)

СЭН 10 МҮНГЭН.

ЮУНДЭ УДААН БАРИГДАНАБ?

Углөөдэр — Барилгашанай үдэр. «Жилгражданстрой» трестын 4-дэх СМУ-гай хүдэлмэрийн мэргэжлэтэй найндэрөө нэгэл объект дээрээ арбадахаа угтаж байна. Тэрнине ямар объект гэжэ хананабтай? Домог сууда орохон, удаан саг соо баригдажа байһаа Советүүдэй талмай хажуудах ерээдүйн гостиницын байшан болоно. Энэ гостиницын байшан тушаа элдэб шог зугаашье тарадаг гэшэ.

Улаан-үднхидэй тэсэмгэй байхадань, тон ехээр гайхал. Он жилүүд үнгэржэл, олохон хүнүүдэй хүүгэд өх боложо, хүл дээрээ гарана. Харин тинхэдэ энэ барилга огтошье хубилдаггүй, үнөөхил зандаа байдаг. Нүүлэй жэлдэ найдамаар бодол түрэнэ. Барилгын талмай дээрэ хүлгөөтэй, үндэр харшын саанаһаа хүдэлмэрийн эдэй абхан соностодог болонхой. Оптимистүүд гостиницада нимэ нэрэ ханана эхилээ: тэрнине «Гэсэр» гэжэ нэрлэхье дурадхана. Энэ байшан одоол тушаагдаха дүтэлхэн гэшэ гэжэ найдаад, 4-дэх СМУ-гай начальник Л. А. Шестаковто хонходоб.

— Леонид Александрович, энэ объект хэзээ тушаагдахаар хараалагданаб?

— Байгша оной декабрь нарада тушаагдаха.

— Хэр бэелүүлэгдэхэ гэшэб?

— Бэелүүлэгдэхэ еһотой. Гэбшье найн мэдэнгүйб. Московско гипрокоммунхоз проект зохионо. Проектнэ-сметнэ документацин бин хаань, хүдэлмэри хэдэгбди.

— Энэ барилга хэды жэл соо үргэлжэлнэб?

— Наяад онуудһаа эхилээ һэн ха. Али бүри уридшье гү...

— Мүнөө барилгын участкай начальнигаар А. Л. Гусев хүдэлнэ. Тэрэ хэр үнийнэй хүдэлнэб?

— Гусев нүүлэй хоер-гурбан жэлэй туршада хүдэлжэ байна. Урда тээнэ би, мүн ондоошье хүнүүд начальнигаар хүдэлөө.

Иимэ байнал даа.

Хэдэн олон жэлдэ унжа-гайрһан барилгыг түргэн дүүргыт гэжэ хэлээд, барилгашадыг найндэрөөрн амаршаланбди.

С. БЕРЕЗИН.

МАНДА АНХАРАЛАА ХАНДУУЛНАГҮЙЛ

Бидэ, Улаан-Удны авиационно үйлдбэ-рин нэгдэлэй транспортна цехэй хүдэлмэришэд, доодо зиндаанай коллективүүдэй профсоюзна суглаан дээрэ баталан өбөхөн шийдхээрнүүдэ дүүргэхэ эрилтэ табигдани. Захиргаан манай шийдхээрнүүдэ анхаралаа хандуулнагуйл.

Тийн цехэй профсоюзна конференци дээрэ (1990 оной июлийн 9-нэй 30-дахь нөмөр протокол) нэмэ шийдхээрнэ абтагдан байгаа: профсоюзудай хэлбэрийн хэсэддэ хабаралсаа делегатуудта кандидатдааар И. В. Сидоровы, И. М. Бондуровичы, В. А. Козловы дэбжүүлхэ. Нэгэн дуугаар дэмжээ хэмдэ, цехэй захиргааны тэдэнэй түлөө дуугаа үгөө юм.

Гэхэ зуура, заводой конференци дээрэ профсоюзудай хэсэддэ хабаралсаа дэбжүүлэгдэн манай кандидатдааар нөмсөөр дуугаа үгэлгын список соошье орууллагадгүй (делегатуудта кандидатдааар списокта саг соогоо үгтөө хэн). У—УАПО-гой профкомой түрүүлэгшэ В. С. Ширебон хэзэгэй ябадал гаргагдан бидэ тейнхээр дурээ гутангдани. Тэрэ алдуу эндүүгдэ мэдэрхын орондо манай кандидатдааа списокта оруулха тухай асуудал цехүүд болон таагуудай делегатуудай урда табигна. Устайн дурим хэзэгэйруулаа.

Цехүүд болон таагуудай хуналдаа бусад бүхэ кандидатдаа (харин В. С. Ширебон профкомой хүдэлмэришэдэй бүлэгнэ — тэрнине нэгшье цех дэбжүүлээ) нөмсөөр дуугаа үгэлгэ список соо орууллагадгүй байна.

Савшаданье дуугаа үгэлгэ алдуу эндүүнүүдтэйгээр үнгэрэгдөө. Хэрбээ цехүүд болон таагуудай гурбанай хоёр хубийн кандидатурын түлөө дуугаа үгэлгэн байгаа хаань, делегатаар бодотоор хуналдаа гз-

жэ тоологдохо. Харин мандаа еһоор, дуугаа үгэлгэдэ хабаралсаан делегатуудай хэсэддэ нэгэ бага олонини В. С. Ширебоной түлөө дуугаа үгэлгэн болохо.

Делегат юрэл олон хүнүүдэй дуугаа үгэлгөөр хуналдаа гзжэ хэлдэг. В. С. Ширебон делегатуудыг хамгэрүүлжэрхөө, (Олохон делегатууд Устайн бүхэ дүрмүүдэ мэдэхэ байна).

Бидэ түлөөлэгын нормые хубилгаан ябадалые буруу гзжэ тоолохо байнбди (урдандаа профсоюзна эмхид 20 гэшүүдхэ нэгэн байган аад, мүнөө 40 гэшүүдхэ нэгэ делегат хуналдаа). Хүдэлмэришэн ангийн зүгһөө түлөөлэгшэдэй үсөөн байган тула нэмэ ябадал гаргагдса гзжэ бидэ тоолонобди. (Юрэнхиде манда цехэй дүрбэлжэн ба бусад дүрбэн хуналдаа байган юм).

Манай цех автотранспортна болодог. Ажалай эрхэ байдла өхөл хүшэр хүндэ. Техникэ хабарилга муугаар эмхидхэгдэнхэй. Гараж тулганууд дээрэ баригданхэй. Тиммэхэе нэлхэн эндэ тэндэхэшни үлэзжэл байдаг, цехэй хүдэлмэришэд саг үргэлжэ үбшэлдэг. Ажалай түлбэри бишхэн. Мүнгэ олохын тула жолоошод нормоһоо гадуур, суббота, воскреснидхье хүдэлжэ багтай болодог.

Манай тухай хубсаа, тухай эдэе хоолшье үгтэдэггүй. Харин цех соошн агаар муухэй (югээршье хэмжэжэ үзэхын аргай, гансал амилхын аргайгүй өхөл хүндэ байдаг).

Хамтын хэлсээн соо манай ажалай эрхэ байдла оруулгт гзжэ захиргааны цехэй коллектив гуйгаа хэн (заводой конференци дээрэ хамтын хэлсээн баталгадэ). Тэд манай гуйлта дүүргэггүй. Үгтэһэн дурдгалуудыг хараада абалсан, текстые үн-

дээрнэ абаха, — гэжэ делегатууд дуугаа үгөө ха юм. Тинхэдэ дурдгалууд оруулгадан, хэлсээн баталгадан аад, дэхэдэ захиргааной түлөөлэгшэд «хараада абалсаха» (гу, али үгы) болоно бшуу.

Бидэ нэмэ эрилтэнүүдэ табигдани: 1. Хамгабарини цех гзжэ тоологдодог манай цехно гол цех болгоод, элсэһнэ уламжалан, бүхэ хүнгалэлтэнүүдэ хэрэглэхэ.

2. Ажалай түлбэри дээшлүүлхэд, шагнал үгэлгэ эмхид гуримтай болгохо, КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй Совминай 1987 оной 1405-дахь дүрим бии ха юм. Тэндэ нигэжэ бэшгэдэнхэй: хүдэлмэришэдтэ шанар хайнтай ажалын түлөө шагнал хизаарлагдэнгүйгөөр түлэгдэхэ, алба хэзэгшдэ — 75 процент, харин завод дээрэ нэмэ шагнал тоогоод: эсрэмшүүлдэ 40 процент, нүгөөдүүлдэ 30, бусадта 20 гэхэ мэтэ.

3. Тухай эдэе хоол үгэхэ: а) автокрановишүүдта, модо зөөдэг лесовозуудай жолоошодто; б) хүннине халганда хүдэлдэг дежурна жолоошодто, диспетчернүүдтэ; в) үйлдбэрхин аюултай эрхэ байдалда хүдэлдэг хүнүүдтэ.

4. Автотранспортна цехэй хүдэлмэришэдтэ жолдэ нэгэ дахин хубийн хэрэгтэ автомобил түлөөлэггүйгөөр үгэхэ.

5. Тухай хубсааһар хангаха.

6. Үбэлэй үедэ гээсэ хүдэлдэг цехэй хүдэлмэришэдтэ нэмэлтэ түлбэри үгэхэ;

7. «Дружба» гэхэн пионерэй лагерь хүрэтэр тойруу харгы гаргаха.

8. Хамгабарини ажалын харгы асфальтаар хушааха.

9. 36-дахь хургуулин хажуудан Чайковскиин үйлсые хэрэглэхэ.

Арадай депутатуудыг хуналдаа тэхэрибди. Дуугаа үгэлгын ябасын түлөө адаг-

лан хараха коллективэй хуналган цэцэй түлөөлэгшэдэ мандай бүхэ дүрим сайхан байгашье хамна, хуулиини учсотогта табигдуй.

Хуулиини түбэй сиргой түрүүлэгшэ нүхэр Бардоновта манай түлөөлэгшэд ошоо хан. Тэрэ хуналта тухай хуули эбдэнхэн тухай манай мэдүүлгэ абахаа өрсөө. Тинхэдэ нигэжэ хэлбэ: «би» таахадхөө юушье абахагүйб, хэрюушье үгэхгүйб.

«Буряадай залуушуул» газартад толлогдохон «Хуули саялагүй» (1990 оной июлийн 26) гэхэн тэмдэглэлдэ мүнөө хүрэтэрөө харуу эрэггүй. Юундэб гэхэдэ, тэндэ тодорхой хүнүүд нэрлэгдэн байна. «Правда Бурятии» газарта хуналта тухай хуули эбдэхэ талаар статья толлоһоной хэрэггүй гэхэ бодоо ха. (Хуулиини сиружкой комиссини түрүүлэгшэ В. Г. Лаптева «БЗ-гэй» корреспондент В. Леоновой хамгааралсаһанай ашаар манай түлөөлэгшэдэ бүридхэлдэ абаха, Харин хэблэлэй хүдэлмэришэһын оролсоһондоо урда тэдэкине бүридхэлдэ абаха тухай эрдэ өрсөөн байна. Хуулиини комиссини түрүүлэгшэ Н. Криво дуугаа үгэлгын ябасын адаглан харахын тула манай түлөөлэгшэдэе оруулгагүй, нигэжэ бэшгэдэнхэн хуулиини окружной комиссини протокол манда хэрүүлсэгүй; 53-дахь цехэй түлөөлэгшэдэе оруулхагүй).

Железнодорожнкой районной арадай сүүд манай мэдүүлгэ хаража үзэнгүйгөөр прокуратурада бусадан байна.

Бидэ хэе хэзэшье хандсадаа, хэндшье хэрэггүй үлүү хүнүүд болонобди. Тинхэдэ гансал, хүдэлөөд, өөрингөө хандсада бээдэе баряда абаха болоно гээшэ гүднэ! Манда хэн анхараа өһотойб? Мандахье буналгаанда тухайн гээшэ үг!

У—УАПО-гой транспортна цехэй хүдэлмэришэд [үбшэлхэн, амаралтада байган хүнүүдэе тоолохгүйгөөр 187 хүн гар табга].

ЭСТЕТИКЫН ХЭШЭЭЛНҮҮД

Эстетикэ гээшэ юун бэ гэжэ манай хүүгэд юундэ мэдэдэггүйб! Магад, тэрэ моодорһоо гаргаһан, хүүгэдэй ойлгохын аргайгүй юумэн байжа болоо гү? Таанад ямаршье хургуулида оробол, гансал хургуули соогоо бэш, харин гээсэ абахадаа хүүгэдэй бээ бээдэе ямарөөр ханддаг, бээе ямарөөр абажа ябадаг, хубсалдаг, хоорондоо хажэ хөөрлэдэгдэ байһандаа анхаралаа хандуулхат. Тинхэдэ тэдэнэртэ эстетикын талаар хүмүүжүүлгэ дуталдана гэжэ абаһоор ойлгохот.

Классика гадуур хүдэлмэри эмхидхэгшэ Т. В. Федорова үнгэрэгшэ хуралсалай жэлдэ манай 1-дахь хургуулида энэ предмет заажа эхилэнхэй. Багша түрүүшын хэсээлнүүдэй үедэ эстетикын натегоринуудтай, энэ эрдэм наукийн мүндалһэн түүхэтэй мааняды танилсуулаа юм. Эстетикын хэсээлнүүд жамда шинэ эрдэм мэдэхэ үгөө юм бээ, гээсшье манай гурим журмда, зан абарда балай эхээр нүлөөлөөгүй гээсэ байнбди. Сэхинь хэсээдэ, хоорондохин харилсаануудай культура тухай хожомдохон хэсээлнүүд мэднэдэе болошье эхээр хубилгагүй гэжэ сэхэ мэдэрхэ ээрэгтэй.

Юуб гэхэдэ, 7-дохь, 8-дахь классуудта энэ шэнэ предмет

нэбэрүүлхэн байна. Энэ наһанай хүүгэдэй хараа бодол, зан абарн бүрлэдхэн, тэдэ бүхэ юумэндэ өөрингөөрөө ханддаг болоһон байдаг. Зүгөөр багшанарай түсбэй өһоор эстетикын хэсээлнүүд маанядыг абхын ажбайдалай эхикэ болон психологи гэхэн үдөөдхи курсдэ бэлдэхэ ээрэгтэй. Харин эхин классуудһаа эстетикын хэсээлнүүдтэ хургажа эхилээ хаань, һөйн байжа гэжэ бидэ һананбди. Жэсээлхэдэ, 1—4-дахь классуудта бээ бээдэе эулгы зохиоор хандалгын хэсээлнүүдэ нэбэрүүлхэ, савшадэе эстетикэ шудалга эхилхэ байгаа.

Зүгөөр бирэ юушье мэдэхгүй байһан аад, энэ эрдэм наукай танилсажа эхилэбди. Манай багша бүхэ хүсөөрөө оролдожо, аниэтэ, наадануудыг, хөөрлөөнүүдэе үнгэрэгдэг. Гансал теори шудалад, ехэ юумэ ойлгожо абахын аргай. Бүхэ юумэн нарийн ягта гуримай өһоор үнгэрэгдэхэ ээрэгтэй. Манай хургуулида балына хатарай, хүгжэмэй-драматичесна кружогуудыг байгуулаха хүсэлтэй. Харин мүнөө дээрэ хүүгэд Советскэ районной пионерүүдэй байшангай кружогуудта абаха. Хэрбээ ходо ходо үзэсхэлэнтэ байгалитай танилсажа, эскурсыр абажа, театрууд болон музейнүүдтэ ошожо байгаа һаа, хургагшэдэ нилээд ашатай туһатай байжа һэн, бүхэ юумэ модөөрөө хаража, танилсада, тэд ондоо байдаг гээшэ. Энэ хэрэгтэ класс-

на хүтэлбэрлэгшэд, литературын, хүгжэмэй, дүрслэн зурадаг искусствын багшанар бултадаа туһалха ээрэгтэй.

Зурагай, хүгжэмэй хэсээлнүүдтэ хурагшадтай хайша хэрэгээр хандаг байһандаа халгалмаар. Магад, эдэ эстетикын хэсээлнүүдтэ теорадаг байжа болоо. Тиммэхэе хурагшад эстетикын хэсээлнүүдэе балай эхээр тооногүй гээшэ ха. Тээдшье өөрын кабинет манда байхагүй. Хэсээлнүүд хүгжэмэй кабинет соо үнгэрэгдэг. Кабинетдэ шэмэглэн гоёһонбди гэжэ бидэ һананбди.

Манай хургуули хүшэр хүндэшье һаа, һөйн һайхан хэрэг эрхилжэ эхилээ. Эстетикын хэсээлнүүдэй үрэ дүнгүүд абаһоор харагдаха гэжэ ойлгожо болохогүй. Хэрбээ эстетикын талаар хүмүүжүүлгээ — арасха болоо һаа, мүнөөнэй хургагшэдэй совет болбосоролтой талаар бирагуйхэн хэмжээнтэй эбсэхэ болонобди. Харин хурагшадые бага бөлшөр наһанһаан бээе хайшан гэжэ абажа абаха, бээ бээтээе ямарөөр харилсаха, хандаха тухай хургаа хэрэгтэй.

Удаагүй хурагсалай шэнэ жэл эхилхэн. Тиммэхэе энэ асуудал дахад хурсаар табигдэе болоно.

О. Шагланова, Т. Тимашова, Е. Костюкова, В. М. Серовой инициатэ пионерүүдэй байшангай юнкорнууд.

мэсүүдхэ гадна эндэ үгэрсэ капуста, помидор, мангир ургуулагдадаг юм. Эдэ бүхэ ургамалуудай хойноһоо 3—5-дахь классуудай хурагшад хуруулдаг. Тэдэнэр сэхэ оролдотойгоор үдэр бүхэндэ ходо хүдэлнэ.

Тинхэдэ 9—10-дахь классуудай хүүбүүд барилгын элдэб хүдэлмэри хэнэ. Жэсээе, советской хүдөө ажалын техникын ээр эзэмсүүдэй хэдтэ-галагдадаг байрыг хабарилһан байна. Гадна хургуулиингөө байшангыг халбэлдэхэ эхэ юмээ энэ Харин эдэ ялсуудай басагад Улаан-Уд-Аралай наалтын фермын наалхадэй амаралтада гараада, тэдэкине хэлбэбэ.

Ц.Д. САНЖИМИТОВА.

«ИЛЛНОН ЯАЖА ХУЛУУХАБ?»

1970 оной апрелин 21-нэй «БЗ»-гэй номерто толлогдохон нэмэ гаршагтай статья дотор автор МБИОН-ой ПТК-гай ажалдаг бухгалтер байһан Л. А. Добосовагай үгһэн материал хэрэглэжэ зарим тэдм аяруу гаргаһан байна.

Тийн хангалтын талаар экономист А. С. Митропольский, хангалтад Емельяненко, Тугутова, Хатникова, хангалтыг таһагай начальни Дмитриева гэхэд үнэтэй сэлтэй эд бараануудыг абаһанайгаа түлөө тоосогогүй байба.

И. Тугутова болон З. Емельяненко гэхэдэй туһалцажаар автор хахад үдэр соо бухгалтерска гроссбухтай танилсаад, энээнэй эсэстэ элсэгүй хүнүүдхэ хүлсэл гуйгаа. ПТК-гай бухгалтерид товарно-транспортна накладной саархануудыг бүридхэлтэ ахтар эхлэ гуримгүй, юушье ойлгохын аргайгүй.

«Строитель» кооперативы үндэһэ баримтагүйгөөр автор буруу гэмнэнэ. Кооператив гансал склад барга юм. Тиммэхэе автор кооператорнуудһаа хүлсэл гуйна.

Статья дотор заагдаһан бусад баримтанууд гэршэлэгдэн байна. Комбинат дээрэ припискэ хэхэ баримтануудтай талаар үгсөөн хэрэг юундэ хаагдаб гэжэ автор тейнхээр гайхаба. Энэкине Железнодорожнкой районной прокуратурын хүдэлмэришэд айлгуулаха гэжэ нэгдэн байна. Эндэ хөөрлөөнэй стенограмма хуруулаһани.

Мүрдэгшэ СУХОРИКОВ: ПТК-гай талаар припискэ гүшаад манган тухирт тухай болоо. Хүдэлмэришэдтэ хуули бусад шагналнуудыг абадг байба. ПТК-гай директор Бугатов нэмэ хэзэгэй ябадал гаргажа үгсөөн хэрэг эрхилэгдэн байна.

Гэхэ зуура, нилээд олон хэзэгэй абадалуудыг ахамар бухгалтер Добосовагай хүзүүндэ тохого хэрэгтэй. Тэрэнэй табигһан тоосондоо алдуу эндүүтэй, юушье ойлгохын аргайгүй. Зүгөөр хара наһагайгаар нэмэ ябадал гаргаа гэжэ хаража үзэхэе хүшэр байна.

КОРР: Эдэ бүгэдэн үрэ дүнгүүдтэ амар нүлөө үгтэбэ!

СУХОРИКОВ: һайн талаһаа нүлөөлөө. Ямар нэгэ материальна та-

лаар олзотогобди гэжэ гишаалта хүмүүд үрдишлэн хараһан байгаа гээшэ ха гэжэ мүнөө хаража үзэхэдэ болоо ха.

КОРР: Припискын ашаар түсбээ дүрбэлхэн шийнэ абахабди гэжэ хүтэлбэрлэгшэд һангалдэггүй байгаа гэжэ бодоод түршавди. Хэрбээ нарьеристскэ хүсэл эрэлэлтэһэн гээр припискэ хэрэгһэн байгаа хаань, халтайб!

СУХОРИКОВ: Хэрбээ ямар нэгэ карьеристскэ хүсэл эрэлэлтэһэн гээр энээнэй хэгдэһэн байгаа хаань, бидэ гэмнэжэ шадахагүйбди. Бугатов наартаһаа тоосондоо гарашье табиггүй байна. Харин тэрэ заагаагүй тоосондоо гарашье табигһа өһотой байгаа.

КОРР: Эзэмдэ орожо болохо б гэжэ тэрэ мэдһэн байгаа гү!

СУХОРИКОВ: Энэкине гэршэлэн баталхын аргайгүй байна, гансал гэршэнэрэй хөөрһөн үгсүүд баримта боложо үгснэ.

Прокурор МУРАВЬЕВ: Хуулиин талаһаа хараад үзэхэ болоо һаа, эндэ гэмтэ ябадал гаргаһан баримта үгы. Хуули эбдэнхэнгээ түлөө эзмэтэйшүүл журмаһай талаар хариу сажа ээрэгтэй.

СУХОРИКОВ: Хүтэлбэрлэгшэд хуули бусаар түлэгдэнхэн шагналай зарим хубине гүрэндэ тэхэрюулээ. Харин хүдэлмэришэдхөө юушье абахабди дээ.

Зүгөөр нисрхүү тайлбарн хэмжэ түрлэн баримтануудыг эзэлэн гэршэлэн хуруулаа аргайгүй. Энэһнээ уламжалан, шэнэ асуудалууд гарана. Ажал хэрэгтэй түлөө наһагаа зободог ажалын олохон хүтэлбэрлэгшэд шэнэ хуулиин ашаар хуушарһан зарим хуули нормонуудыг эбдэнхэн байгашье һаа, түрлэдэ оруулгадхагүй. Гэхэ зуура, нүгөө талаһаан харахад, албанай талаар алдуу эндүү гаргагдэ хаммагүй шэнэ болоно бшуу.

ПТК-да хэгдэнхэн припискэ обществодо амар туһа үгтэбэ! Энээнэй ашаар хүн зон эд бараа эхээр абаа гү! Үгсэ гансал саарһан дээрэ эд бараа олоор бэшгэдэн байна. Харин мүнүн түлөөдөө, бүхэ юумэн гүйсэдөө тэхэрюулэгдэггүй.

С. БОЛОГОВ, манай корр.

ХҮДЭЛНЭШЬЕ, АМАРНАШЬЕ

Хуралсалай районной Гауригын дунда хургуулиин амартай болон амаралтын лагерыг үхибүүд эдэ үдэрнүүдтэ туха сүлөөгүгөөр хүдэлжэ байнхай.

2 гектар болохо газар дээрэ элдэб овош, түмхэтэ ургамал теригдэнхэй юм. Эхэнхэ талмайонь капуста эзэлдэг. Багшанар А. И. Билдашкина, Н. Д. Надимовэ гэхэдэй хүтэлбэри дээрэ үбүүд, басагад үдэр бүхэндэ ургамалуудыг үлэлдэг, бог үбнэ түүдэг юм. Тинхэдэ 10 үдэр болоод лэ

тэдэнэр хэлгэсгэдэжэ байдаг. Ингэжэ зунай түршөдэ эндэ хамт дээрээ 120 хурагшад хүдэлнэ.

Һайнөөр хурууһалжа ургууһан капуста болон бусад овош хургуулиин столовода тушаададаг.

3. БУДАЙН ЭЛДЭБ АЖАЛ ХЭНЭ

Мүнөө зүм Худангийн районной Дунда-Худанай хургуулиин дэргэдэ газар дээрэ үхэр нүдэнэй, мойлоной, шасарганын, малын һөөгүүд хуулгаданхэй. Үхибүүд багшанартаа хамта тэдэнээ энэ хабартаа хуулгаа һэн. Нэрлэгдэнхэн жэ-

Комсомолой ажабайдал Үнэхөөрөөшье өөһэдһөөмнай дулдыдаха болоно гү?

«ХҮНДЭТЭ СТУДЕНТНУУДИ
ДОЛООН ХОНОГ ҮНГЭРХЭН ХОЙНО
ФАКУЛЬТЕДЭЙ КОМСОМОЛОЙ
КОНФЕРЕНЦИ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ:
ЖУРНАЛИСТСКА ФАКУЛЬТЕДЭЙ
КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИЙН
ВЛКСМ-ЭЙ ЗЭРГЭНЭЭ ГАРАХА ТУХАЙ.
КУРС БҮХЭНИЙ 10 ХҮН ТҮЛӨӨЛХЭ. КОНФЕРЕНЦИДЭ
КАБААДАХА
ДУРАТАЙШУУЛЫЕ УРИНАБДИ.
ЖУРНАЛИСТИКЫН ФАКУЛЬТЕДЭЙ КОМСОМОЛОЙ КОМИТЕТ»

Миний хурдаг Ленинградтай гүрэнэй университетэд журналистикын факультетэй коридор соо үнгэрэшэ ажал нэмэр имархуу үдхатэй соносхол үлгэгдөө лэн. Юрэдөө нима соносхол хааа нэгтэ үншэхэдн гэжэ хэншье ханаагүй байха. Комсомолой ээргэһээ юундэ гарахала ханааб гэжэ дүрээ гүтэгшэдшье байгаа нэб дээ, Комсомолой ээргэһээ гараха гэжэ ауб шиндхэдэ бари абтажа байна гэжэ дэмжэгшэдшье олон байгаа лэн.

«Партийн эдэбхитэй туһаларша, халаан» нима үгэ-нүүдье бури баганаа хойшо мэдэхэ болошонхойбди. Комсомолдо дээрхээ хэды олон захиралтанууд, ин-струкцинууд, элдэб янзын шиндхэбэринүүд, дүримүүд буулгагданаар заадаа. Нима шиндхэбэринүүд бээлүү-лэгдэдэг гү! Олонхи ушарта дэбэринүүд хадгалалдаа лэ дүүрээшэдэ гэжэ хэлэбэл зүбтэй байха. Комсомолой хүтэлбэрилэгшэд савран дөрсөнүүдье эрхилхээс мэдээд лэ ондоо ажал эдэбхитэйгээр хуулла гэжэ орол-додоггүй. Юрэдөө нима байдалда зарим хүнүүдэй ком-сомолой ээргэһээ тараха тухай шиндхэбэри абахадаа гайхааар бэшэ.

Хүүлэй үедэ комсомолые муушалха абадал бүри-шье түргэдэшоо гэжэ ханаадагби. Заримдаа ямаршье үндэһгүйгээр элдэб үгэнүүдээр шүүмжэлхэ абадалые буруушахаар байдаг. Хүн бүхэн комсомолой гэшүүн боложо үзэнэ байха. Комсомол тээшмэй гэнсал суглаанууд, инструкцинууд, элдэб янзын дүримүүд бэ-шэ «юм. Комсомол абаан жэлнүүдн хайханээр һа-наадаг гэжэ хэлэхэшье хүнүүд байгаа өһотой.

Би комсомолой гэшүүн болохо гэжэ хэды ехээр орол-доо нэмбид. Тэрэ үеһе элхэнээр ханааб.

14-тэй абааб, 4 класс сооһоо гурбан хуралдаа ком-сомолой гэшүүн болохо гэжэ эрид шиндэ нэмдн. Ингэ-жэ бидэ уни удаан сөгтэ Устав шудалсабди, гэсэтэ-нүүдье үншээбди, телевизор хараабди, Тобшоор хэлэ-лэбэл, дэлхэй дээрэ боложо байһан бүхы үйлэ хэрэ-гүүдэй гүн соо абаха гэжэ оролдоһоноо ханааб. Гэднэ КПСС-эй, ВЛКСМ-эй, комсомолой обкомой болон райкомүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй фамили болон нэрэ, обогүүдье сээжэлдэхш. Тинхэдэ комсомолой Желез-нодорожно райкомой гурбадаа секретарээр худалжа байһан Галина Роговагай мээндэ билэдүүдье үгэ-хэдэ, энэчогүүдье зүүлгэхэдэ, хэды ехээр баярлаа нэмбиди!

Тэрэ үедэ би дружинны советэй түрүүлэгшэ абааб. Комсомолтой хуби ахаагаа ханаадашье төһөлхөгүйш гэ-жэ нүдэндн тинхэдэ юундэһээб хэлэдэг бейгээ. Үнэ-хээрэшье хургуулида хуралһан хүүлэй гурбан жэлэй туршада комсомолой комитетэй гэшүүн, харин 10-дөхн класса комсомолой организацин секретарь абааб. Һайнаар худалжа, хургуулины комсомолой бүхы ажал хэрэгүүдтэ хамааран оролтохо, бүхы асуудалуу-дые һайнаар шиндхэхэ гэжэ оролдодог нэмбид. Тэрэл үедэ комсомолдо олон дутагданууд байһые өбөөр-һоноо мартадаггүйб. Зарим асуудалуудые хайша хэ-рэгээр шиндхэлгэнэ эхилээд үһэн дээрэ үрмэ хүшөө-жэ абадалууд хүртэр дайралдааг байлаа. Залуу хү-нүүд бүхы ажал хэрэгтэ шунахайран орожо, эсхэлнээ-шье мэдэнгүйгээр сог аалтайгээр, эдэбэн үүсхэлтэйгээр ажаллаха өһотой бшуу. Харин мээндэ нима шэнжэ-нүүд хомор лэн. Ажал хэгдээ, түсэб дүүргэдээ, төо-соон эльгэгдээ. Нимэл үгэнүүдье ходо дуулаха...

Арбадахи класса хуража байхадаа, комсомолой хү-дэлмэри эдэбхитэй болгохо зорилготойгоор өөрын захирсан байгуулха гэжэ оролдоод туршасбди. Тээд энэһэнэйһэй үрэ гараагүй. Бээ даагад худалжа гэ-жэ оролдоһонойгоо түлөө донгодогдодо хүртөө нэм. Комитетэйһэй зарим гашууд багшанартай тэмсэхээс залууржа, бүхы юумэ орхижорхоо лэн. Нэгэ хэды са-гай үнгэрхэдэ, тоосрото хунгалтын суглаан эхилдхэ-дэжэ, тэрэн дээрэ шэнэ комитет болон секретарь һун-гагдээ. Регламентын ёһоор 1,5 час соо үнгэргэдхэ өһотой аад, энэ суглаан аяар гурбан час тухай үргэл-жлөө. Альтернатива хэдэн кандидатуранууд дурал-хагдажа, алиниһе шэлхэ тухай шонга хооралдоон болоһон байна. Суглаа һайнаар эхилдхэ шадабагүйш гэжэ нэмэй тинхэдэ эзмэлэ лэн. КПСС-эй түрүүшын съездын үедэ арадай депутатууд баһа мөөндтөл ад-ляар үгэ булалдаа үүсхээ гэжэ ханаадагби. Тээд тэ-дэниһе бидэ эзмэлнэгүй ха юмбиди.

9-дөхн манал эхилдхэ, энэгээрээ үлээн-үднхидтэ танил болоһон Александр Елгин тэрэ үедэ райкомой нагадхн секретарлар һунгагдээд байгаа. Суглаа эми гуримгүйгээр үнгэргөөш гэжэ нэмэй тинхэдэ Елгин лэ нэрэ хурагүй хаража, комсомолһоо шомойе гар-гахэ өһотой гэжэ шонгараа лэн. Мүнөө Александр Ел-гин комсомолой паркомой нэгэдхн секретарь болом-хой. Нима шонга шиндхэбэри абажа болохотгүй гэжэ суглаанда хабаадаһан бусад хүнүүд хэлжэ, бүридхэ-лэйһини «карточкада ажалалта хэгдээд лэ дүүрээ лэн. Комсомолдо хэлхэлгын хэмжээнүүд хубилгагдаха өһо-той гэжэ ханааар. Хоёр һарын үнгэрхэдэ, бүридхэ-лэй карточкада оруулгадаһан ажалалта болуулагда-даг гэжэ, Заһараа, савшадаа өлдүү эндүү гаргахала болоо гэжэ тоолоһон болоно гү!

Комсомол болон комсомолууд тээшмэй юун бэ гэжэ тинхэдэл ойлгоо лэн. Энэһэнэйһээ түлөө Алек-сандрта баярые хүргэнэб. Аппарадай худалмэрилэгшэд өөһдүгөө комсомолуудтай гэжэ нэрлэдэг болоо лэн. Суглаанай хүүлээр комсомолой ээргэһээ гараха ту-хай ходо бодомжлодог болобоб. Уданыһегүй орон до-торней өхэ хубиллалтанууд эхилжэ, комсомол тухайшье асуудал хурсаар табигдаһан байна. Университетдэ ху-ража байхадаа, комсомолой ээргэһээ тараха тухай мүн лэ ханаадаг нэмбид. Факультетэй комсомолой организа-ци ВЛКСМ-эй ээргэһээ гараха шиндхэбэри абахан гэ-жэ дуулахадаа, баярлаа хабааб даа. Тээд нима шинд-хэбэри абаха конференци үнгэргэгдөөгүй. Комсомол-шууд бээ бээдээ найдээд лэ нэгэшье хэмжээ абангүй үлэшоо.

Манай комитетчигүүд ондоо зам шэлэхэ гэжэ бодө-һом байна.

Ингэжэ комсорг хүн бүхэндэ аража, түлбэри түлөөл-һээ, комсомолдо үлэхш, үгы габал өөрыгөө комсомо-лой ээргэһээ гарааб гэжэ тоолоходоһин болохо гэжэ хэлээ. Союзна баша залуушуул комсомолуудһаа юу-тээрээ илгардаг бэ! Комсомолой гэшүүнэй түлбэри тү-лэдгөөрөө шалгардаг ааб даа. Ондоо онсо шэнжэ бай-хагүй. Юундэ һонирхолтой ажал хэгдэнэгүйб, хэмжээ-нүүд абтанагүйб гэжэ гайхааар болошонхой.

Аппарадай худалмэрилэгшэд комсомолой ээргэһээ олон хүнүүдэй гарахада, ажалгүй үлэхшэ аа гүбди гэ-жэ айдэг болоо. Нэгэ миний танил хүнэй ингэжэ хэлэ-һые мартадаггүйб: «Шинжэ байһан онгоо дээрхээ

хулгануудай тэрлөһэндэл адли аппаратай худалмэ-рилэгшэд ондоо ажал бэдэржэ эхилээ. Эхин организа-цидал худалһэн хүнүүд олзотохо». Эхин организацин секретарь байһан тула тэрэ ингэжэ ханаа өһотой...

Комсомолой ээлжээтэ съезд дээрэ организаци яма-раар нэрлэхэ тухай, комсомолой энэ Устав тухай хөө-рэлдхэхөө гэднэ, комсомолой гэшүүдэй бүридэл нарин нягтаар шалгахэ тухай шиндхэбэри абаа. Мүнөө комсомолой ээргэдэ хэды шэнжэн гэшүүдэй байһаниһе шалгажа абаха гэжэ шухала хэмжээн болоно. Шалгал-тын эхилхын урда тээ комсомолууд комсомолой ээргэ-һээ гараха гү, али үлэхэ тухай шиндхэбэри абаха өһо-той. Ингэжэ комсомолууд өөһэдөө савшанхи хуби за-һагаа шиндхэжэ өһотой болоно. Комсомолой түлбэри абаад лэ ондоо ямаршье ажал хэдэггүй комсомолой организацинууд захалла олон ха юм. Нима байдалда бсэс табиха сөг хүрээжэ өрээл даа. ВЛКСМ-эй Уставые буруушаагаа һаа, өөрыгөө дүрөөр комсомолһоо гара-хадтай болохо. Эндэ төөндтэ хэншье һаалта хэлэгүй.

Комсомолой ээргэ үсөөн болохо гэжэ мэдэнбиди. Гэ-бэшье комсомолдо эгээн эдэбхитэйшүүл, түрүү ханаа-тайшуул үлэхэ болоно бшуу. Өөрыгөө дүрөөр комсо-молой ээргэһээ гарахадтай болохо гэжэ хэр зүб хэлэг-дэнбид! РСФСР-эй ЛКСМ-эй республиканска комитетэй нэгэдхн секретарь Цыденжап Батеев эндэ һаа Хлагтын районоор абахадаа, комсомолой гэшүүн бүхэнэй түлөө тэмсэхэбди, бүхы шадалаараа оролдохобди гэжэ хэлээ. Хлагтын совхозой комсомолой комитетэй секретарь Г. Кузнецовагай хэлһэнэй ёһоор комсомолой бүридхэлдэ 113 хүн абтаһан болоно. Гэхэ зуура, оройдоол 80 ком-сомолууд бин гэжэ элхрэнхэй.

Организацида шонэ бүридхэл хэлһэнэй удаа орой-доол 20—30 комсомолууд үлэхэ гэжэ һаа халла. Олон комсомолуудай үлэхын тула ямар хэмжээнүүдье аба-лтайб гэжэ Ц. Батеев Кузнецоваһаа асуугаа. «Өөрыгөө дүрөөр комсомолой ээргэдэ үлэхэн хүнүүдөөл бүрид-хэлдэ абаха хэрэгтэй», — гэжэ һаа секретарьта хэлээ лэн.

Байгша оной июлинь 14-дэ залуушуулай тавотада «Хэр-таатай эмхид» гэлэн материалда нэрэ табихадаа, тийл-бари хэлэн үгэнүүдье нэмээ лэн. Юундэ тингэжэ бэ-шээбшн гэжэ барим хүнүүд нанаһа хуража ханаадаггүй. Би мүнөө комсомолой ээргэһээ гараһан тула энэ асуу-далда тодо хэрюу үгэжэ шадаха болооб.

Алла НАМСАРАЕВА.

СПОРТ

ТҮРҮҮШЫН БҮХЭРОССИН...

Бүрээдтэ хур харбалга дунгуудые туйладаг. Мүнөө спортын эгээл дуратай зүйл-нүүдэй нэгэн болодог. Проф-союзна «Динамо» бүлгэм-дэ, республикын арадай эрдэм һуралсалай министр-ствын спортнаа хургуули-нуудтэ хур харбалга эрхил-дэг.

Манай спортсменүүд Бү-хэроссия, улсхоорондын олозон мүррисөөнүүдтэ ха-баадажэ, аһала һайн үрэ

мастерой норматив дүүр-гээ.

Тэрэ хургуулида хуража байхадаа, «Динамо» бүлгэ-мэй спортоалда аража, тре-нер Леонид Халудорова абадаг байһан.

Манай эдир спортсменүүд элдэб хэмжээнэй мурысөө-нүүдтэ хабаадажа, балиг ша-дабарилда мүлн эһадаг. Өөрыгөө ажал хэрэг ар-хим һайнаар мэдэхэ мэргэ-жэлтэд тэдэнэртэй худалдаг.

Дүрбэн басагад болон дүрбэн хүбүүдһээ бүридхэ-һэн республикын арадай эрдэм һуралсалай министр-ствын суглуулгадмал ко-манда «Һахан РСФСР-эй арадай эрдэм һуралсалай министрствын һуралсалай заавдениүүдэй Бүхэроссии түрүүшын спартакиадада ха-баадалсаа.

Манай хурша хубууд эр-хим һайнаар харбанга, тус-гөөр бэшэ тоосондо хо-ордожи хуури эзэлээ.

Командна мүррисөөндэ ма-най Станислав Ансеновко (49-дөхн хургуули), Влади-

мир Степанов (3-дөхн хур-гуули), Үлэгшэнэй хургуу-линь хурагша Бальжинимэ Цыремпилов гэгшад шонгай гурбадахи хуури эзэлээ.

14-дөхн хургуулинь Тат-яна Бурцева, 3-дөхн ДЮСШ-гэй Ирина Шулунова, Үлэг-шэнэй хургуулинь Дулма Гомбоева гэгшадһээ бүри-дхэн команда дүрбадахи хуури эзэлээ.

Тренер Евгений Поповой Татьяна Бурцева хубини му-рысөөндэ мунган шанда хү-төө, Ирина Шулунова зур-гаадахи хуури эзэлээ.

Үлэгшэнэй физкультурын

Багша Шагдар Хавсоговай хурагша Бальжинимэ Цы-ремпилов хубуудай дундэ-һаа мунган медалаар шаг-нагдаа, Владимир Степанов наймадахи хуурида гараа.

Татьяна Бурцева Бальжи-нимэ Цыремпилов хоёр РСФСР-эй суглуулгадмал командада оруулагдажа, Минск хотодо августын тан-багаар болохо СССР-эй эр-дайд эрдэм һуралсалай ме-нистерствын һуралсалай за-ведениүүдэй Бүхэроссия спартакиадада хабаадалса-жа.

Р. СЫДЕР.

5-дахн хууд.

Ондоо эзэндэ дамжуулыт...

«Октябрь» кинотеатрай зүгнөө бэшэ, ха-гагүй адлинууд. Сэсэгэй клумбые тойро-рим ЛВРЗ-гэй зүгнөө Орешковэй нэрэмжэтэ һон эдэ скульптуруудые хэрэхэдэ, ямар парк руу орохо ёһотой. Гэхэ зуура, кино-театрай хажууһаал сэсэрлиг руу ородог гол үүдэн бии гэжэ олонхи хүнүүд һанадаг. Тэрээн руу орон сасуутнай Лениний ямат-ник угтажа байха. Орешковэй бюст тээ саа-на табигдэһэн байжа, түрүүшээр өбөөрог-домгүй үлэшэхээ һанадаг...

1943 ондо манай нутагтай хүбүүн Алек-сандр Матросовой баатаршалга дабтанг гээшэ. Тээд имэ шэн зоригтой, баатаршал-гын түлөө 18 га газарыел нэрээрнэ нэрлэ-һэн, мүнхэлһэн болоно гү... Советскэ Сою-зай Герой Орешков амиды мэндэ байгаа һаа, энэгээр омогорхохо байгаа гү! Угыл хаш дээ.

1946 ондо заводойкидой сүлөөтэй сагаа үнгэрэхэ, амарха энэ газарай проект зо-хёһон хүнүүд өхэ юмэ мэдэхгүй, ойлго-хогүй байгаа гэжэ юундэһеб һанахээр. Бу-лад шудхагшад, шехтернуудай, мүн коп-хознигой гипсээр хэһэн скульптуруудые хэрэнэбди. Тобшоор хэлэбэл эндэ үргэбшэ үргэлһэн басаган лэ дуталдана. Бэеын тү-хэл, нюур шарайнуудыны илгаруултын ар-хэй гэжэ һанахээр. Сталиной үеын имэ тү-

Дүшэн жэлэй саада тээ бүхы юмэн он-доо байгаа ха юм гэжэ һанажаал хүнүүд хэлэхэ байха. Энээнине би бүрүүшаанегүйб.

Юун тухай хэлэхээ һанааһын гэжэ хэлэхэ-дэ, сэсэрлиг соохино мүнөөнэй түхэлтэй үни-хада болгохоор байгаа бшуу. Гэхэ зуура, жон бүхэндэ скульптуруудые са-гадажа, хэлтэрһэн газарнуудыны ша-бардажа, заахашье хубилгангүй орхито гэ-жэ оролдодог байһанниинэ гайхалтай. На-һажаал хүнүүдэй нуухада өхөл таагүй һан-далинууд, бетон шудхажа хэһэн вазонууд... Тэ хэрэггүй саарһанһаа эхилээд нобшо ноо-хой каягдешанхай... Сэсэрлиг соохино сэ-бэр байжата гэжэ юундэ оролдоногүйб!

Элдэб амитадай дүрсэтэй карусельнууд, эрьелдэдэг түхээрэлгэнүүд тинимыше зохи-доор харагдадаггүй, Морин эзэндал адли, харин эзэн носоорогтоо адлаар бүтээгдэһэн-хэй гэжэ һанахээр. Сталиной үеын имэ тү-

хээрэлгэнүүд дээрэ үхибүүдые һуулгахааа һажалдээр шэнги. Диснейлендин анто-хенто городогые һануулһан нэгшые газар манай хотодо үгы бшуу.

Орешковэй нэрэмжэтэ парк. Үнгэрэгшэ амаралтын үдэр. Үдэйн тэн баг. Бүлшэм ха-луун гэжэһи аргагүй. Дүүжэнүүд шэхэн-дэ өхөл хажараар хахихан, урагша хойшоо һажалдээ. «Сюрприз» гэжэ нэрэтэй ат-тракциондо хабзадаха дуретайшуул олон. Тээд тэрэндэ хабзадагшад толгойгоо эр-схэндээ юм гү, али өхээр айһандаа юм гү, ноб ногоонууд болошонхой түхээрэлгэнүүд-һээ буунаа... Хүүгадэй городогто эгсэ ха-даһа болжоролго эмкидхэгдэжэ, тооһо шо-рой болошонхой хубсаһатай үхибүүд хажуу тээ зогсоно байһан туралкидээ дүтэлнэ... Асфальт харгыгаар бишыхан автомобил-нууд таршагналдана. Гэрһээ асарһан һэ-рюун унда хүндэ сүүмхэнүүд сооһоо гар-гажа, туралкидэһи үхибүүдээ хажуудаа һуул-гана... Юрэдоо бүхы юмэн түхюүтэй, жаргалтай шэнгээр үзэгдэнэ. Ондоо амар-ха газаргүй байһан тула эндэһе өрөжэ, сү-лөөтэй сагаа нимэрхүүгээр үнгэрэгһиндөө тэдэнэр баарлана бшуу.

Эндэ һая паркын эзэн болохо ЛВРЗ-дэ үхибүүдэ 50 мянган түхэрэгшээр түмэр кар-гы (нааданкейн) худалдажа эбашыны дурад-хадаһа асарһан байна. Нэгэтэ паркын ди-ректор Виктор Торманов жори худалдажа эбаха дурадхал оруулса һэн. Тээд эвадой эзэн баһа ямар шэнэ юмэ һанаабын гэ-жэ тоожошые үгэбэгүй.

Ахар 1948 ондо бүтээгдэһэн карусельнууд хуушаржа, мүнөө хэрэгсэлһээ гэрэхэ туйл-дса хүрөөд байна. Нэгэтэ үхибүүдэй һуу-гаад эрьелдэжэ байһан карусельнуудэй ун-шоо гэрэхэ һаа, стрелочнигүүдыел ээмэлхэ байха...

Тэркда ошонгүй байхада болохо юм бэ-ээ. Тээд үхибүүдэйнгээ тиншээ ошохо гэжэ булалдахада, табиггүй байжа шадахагүй-бди.

«Сюрприз» болон бусад карусельнууд дээрэ наадажа, бүхы бага һаһаа үнгэрэг-һэн залуу хүнүүд мүнөөшые хэды томо бо-лошые һаа, үдэһын, һүнийн паркнуудай эзэд болоно бэшэ гү! Тэдэнэр паркнуудаар лэ сэнгэхэхэ ондоо ямаршые юмээр һо-нирходоогүй байха юм. Ямар юмэн һайн, юун мүү гэжэб гэжэ илгэрүүлжа шадаха-гүй, мэдэхгүй эдиршүүл сааһадаа юу хэ-хэ, хаха болоноб! Гансал хатарай талмай һахихаа мэдээд лэ ондоо юмээр һони-рходоогүй залуушуулай туралхид һанаагса зобоно гү!

Сезонной эжин багта хатарой талмай дээрэ наадажа байһан хүгжэмшадые санажа, ху-тага шүбгөөр айлгажа, мүнгиһыне булхагса һан. Мүнгэнэй түлөө союулна, алуулна аз гүбди гэжэ айһан хүгжэмшэд инструмент-нуудээ хурижа, ондоо гезер бэдэржэ ошоо. Тэрэһнээ хойшо парк соо хүгжэм эздэл-хээ болоо һэн. Хоёр һарын түршөөд парк соомнай ваали һандуу байна, хэралдэ ман-шалдан болоногүй гэжэ паркын директор хэлнэ. Урдань милицине дуудаха ушарнууд сэг үргэлжэ болохо...

Ингэжэ манай геройнууд паркын ёһотойл эзэд болоһон байна. Хорон тамхи татаха, шэхэндэ хажер, үгэнүүдые хэлэхэ, архи ууха ябадалнууд эндэ али олон ушардаг. Хоо-һон шэлүүдые асфальт дээрэ бутэ шадэ-кэрхэжэ хүмүүдые байдаг. Энэһнээ гад-на, парк соогуур нохойнууде сэнгүүлдэг хүнүүд олон болошонхой. Нохой дахуул-һан хүн өхөл зүрхэтэй боложо, харан-хыдышые сэсэрлиг соогуур сэнгэхээс айдаг-гүй, Харин нохойгүй хүнүүд парк соогуур түргэхэн лэ гаража, гүйдэл дундаа үгы бо-лошодог. Юрэдоо амиды бүтэн сэсэрлиг сооһоо гараһаннай болоо гэжэ тэдэнэр һа-надаг ёһотой...

Парк хосорхо туйлдаа хүранхай гэжэ хэ-лбэл, алдуу болохогүй. Ушар юуб гэхэдэ, тэрээн соохи карһан модод карһан тээшэ хэ-ды тэгүүлэшые һаа, хорхой шумуулнуудта эдигдэжэ, катэжа эхалса. Комсомолой рай-комой даргадхи залуушуулай түбэй энэ жи-лэй хабар сэсэрлиг хамгаалка талаар 50 мянган түхэрэгшэ смэтэ заводой урда тө-биһаниинэ һизтаргүй асаркарха. Имэ мүнгэн эваодотной үгы гэжэ хэлээ бшуу...

Улаангирай хүбэнгэй унажа эхилхэдэ, пар-кын булангуудта түймэр гарахаа һанажа мэгдэхэдэ, түймэр сарадаг тэвэрта жон-ходоходо, удан ерээ үгэхэгүй... Арай гэ-жэ бии болохадор, улаангирай хүбэн ша-гаһан хүнүүдые барихаа каягабта гэжэ хэлэхэ. Өһөдөөшые унтарзахадаһан, бо-лохон юм аабза, тээд юунэй түлөө түй-мэр сарэгшад байдаг юм гэжэ паркын ди-ректор Торманов гайхана.

Соёлой ордон, эвадой профком, парт-ком, АХЧ гэхэ мэтэ хэдэн олон түмэлэгшад паркда бии. Тээд тэдэнэр бүгэдэ ямаршые хэлхэһэнүүдые абадаггүй бэйхэ юм.

Гансал сезонной түршад арайһан гэжэ тог-тодог директорнууд бии һэн. Имэ хүнүүд ажалдаа харюусалгатайгаар хандха гэжэ оролдодоггүй һааб даа. Тээд Тормановой паркын байдалда һанаагса зобоно, элдэб газарнуудта хандахада, дүрээ гутагшад олон болоо һэн.

Хуулиин һаһа гүйсөөһишүүл юундэ гу-рим эбдэнэ? Маанадые хэлэхэгүй гэжэ тэн һайһаар мэддэг байһан тула аяг аша-нуудые гарганз. Харин милици тэдэниие барышые һаа, хамжааһуудые эбаха гэжэ оролдодоггүй. Эндэһээ бодоод үзэхэдэ, микрорайонуудта, хотонгуудта, паркнуудта участково милиционер хэрэгтэй болоно бшуу. Имэ милиционер хүн бүхэһине ноу-раарнь таниха, бүхы байдалаар үнэн аур-кэһиһе һонирхохо, паркнуудта түрлалха, Хэн нэгэнэй гурим эбдээ гэрэхэ һаа, гартань өрө-жэ, шантаханаар хэралдхэ, үгы габал, һургаал эваха, ауули буса абадал гартал-гаһа хэрэгшээ байна ха юм.

ЛВРЗ-дэ байгуулагдаһон ОКОД эмхи гу-римтай, хүсэтэй гэжэ тоологдодог тээшэ. МВД тэрэһэй байдалаар һонирхожо, ма-шини даслгса һэн. Тээд энэ машини парк соо дежурладаггүй. Юундэб гэжэ гү! Аха-лагша бүтхалтерһээ эхилээд, бүхы ноод һайд тэрэниие хэрэглэдэг болошоо.

Сүлөөтэй сагые үнгэрэгшэһе эхилээд хү-мүүжүүлгын, аан абадалай, экологическа асуудалнууд хүрэтэр бүхы юмэ паркын эзэн шидэхэ ёһотой гэжэ тоологдоно.

Сезонной үдэ ажаллаһан хүнүүдта салин түлэхэ мүнгиһыне олдохосоо болишоод бай-даг. Зунай үдэ аттракционһоо ороһон мүн-гэн бултадса салин түлэлгэдэ лбешадаг. Тингээдые 90 түхэригыне салин гэжэ тоо-логсоо болишоһон сэг ха юм дээ.

Орешковэй нэрэмжэтэ паркын жошээ эбаха газар бии гү! Городской саадай ди-ректор нүхэр Степанов жэл бүхэндэ калд миллион түхэриг олоо абадаг байха юм. Энэ саада ажалладаг хүнүүдэй салиныше хэды дахин өхэ өөб дээ. Саадай дүрбэл-жэн метр бүхэн хэрэглэгдэдэг гэшэ. Эл-дэб анзын автомашинууд, тириүүд хүнүүдта дуралдагдодог. Саадай кэрэг байдалаар һо-нирхобол, андэ экскурсия ерээжэ, бүхы юу-мантай дүтэ танилсададотной болохо. Нү-хэр Степанов саадай ёһотойл эзэн боло-жо һураа. Тингээһэл тэрэ нийл амжалта-тайгаар ажаллана бшуу.

Советскэ Союзай Герой Орешковэй на-рэмжэтэ паркын байдал бүхы эвадой бай-далыне гэрэлтүүлэн харуулна гэжэ һанааһаар...

Паркыне һайн гэрта демикуюлыт гэжэ эв-вадто хандха байһобди.

Ольга ГАЛЛАС,
манай корр.
Тел. 2-24-61.

БРЯНСК НУУРИНДА ГАНСАЛ ПЕЭШЭНЭЙ СОРГОНУУД ҮЛЭШЭНЭ...

ЭДЭ БҮГЭДЭНИЙ ХАРАХАДА ЕХЭЛ ХОНИГУЙ БАЙГАА ХЭН. УШАР ЮУБ ГЭХЭДЭ, ҮЙЛСЫН ХОЕР ХАЖУУГААР ХОЕРДОХИ ГЭР БҮХЭН ХАНДАРЖА, ГАНСАЛ ПЕЭШЭНЭЙ ХООЛОЙНУУД ХАРАГДАХА ЮМ.

ЭДЭ ГЭРНҮҮД ГАЛ ДҮЛЭНДЭ ШАТАШОО ГЭЭШЭ ГҮЙ ҮГЫЛ ДАА, ХҮНҮҮД ЛЭ ХАНДАРГААН БОЛОНО БШУУ.

ЭНЭ БРЯНСК ТОСХОН СЭЛЭНГИН ЦЕЛЛЮЛОЗНО-КАРТОННО КОМБИНАДАЙ САНИТАРНО-ХАМГААЛАЛГЫН ЗОНОДО ОРОЖО, ОНДОО ТЭЭ ШЭНЭЭР БАРИГДАХА БОЛОО. ИИМЭ ШАЛТАГААНААР ЛЭ ТОСХОНОЙ ГЭРНҮҮД ЗАДАЛАГДАЖА, ХАНДАРГАДАЖА ЭЖИЛЭ ГЭЭШЭ.

МОРХООНОО ЭХИЛЭЭД...

Табигд онуудай эсэс багта Сэлэнгийн ЦКК-тай баригдаж эхилэхэд хүршэ байһан Брянский тосхоной хуби заяан ямар байхэб гэжэ хэньшэ бодожэ үзөөгүй Сэйха юм. Иимэ комбинатай хүршэ болоһондоо бэртэй тосхоноймд баригдаа ершэн хүнүүдэ эртээ байлгадаг болохоһоо гадна шэна хүршэдөө 3 мянган гектар газар үгэбэ. Тээд уданшьегүй ЦКК-тай барилга дүүрэмжэ, комбинатай хоолойгоор үдэр хүнийгү хара утаан бээжэ захалба. Хара нуурһан тосхон дээгүүр унажа, бүхы юумэ бузарлаһаа гадна хүдэгүүд соохи уһа муухай амтатай болгоо. Комбинатай хэрэглэһэн муухай уһан Байгал далай руу ороходоо, тэндэхи ургамалнууд болон амьтэдэ хоро хүргэнэ. Байгалай омогортал болохо ололи загһаншье мүн лэ хосоржо захалба.

Иимэ юумэнэй болоходо тосхоноймд сэгһэнхи хуби заяан тухайгаа бодолгото боложо эхилээ хэн.

— Олон бэшгүүд хубарижа захалба, гэжэ Кабанский райгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо А. А. Попов хэлэнэ. Хүнүүд ондоо тээшээ зөөхэ эрилтэ табинэ. Брянский ажайууһан аюултай болоо гэжэ тэдэнэр зүб лэ хэлэнэ. Хүнүүд гэршэ болгон элдэб юумэ асаржа хэрүүлдэг. Хара үнгэтэй, жажалжархихан шэнги нула эшэ-тэй морхообуудшье асаргаддаг. Газар хатаагдаһан хубсаһаншье элдэб үнгын толбонуудтай болшоодог байха юм. Эдэ бүгэдэний харуулагдаһан хүүлээр тухай комиссионууд байгуулагдажа захалба. Түрүүлээр байгуулагдаһан нэгэ иимэ комиссине би удардаа хэм. Облестин хэмжээндэ комиссионуудай байгуулагдахда, райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ районно комиссине толгойлоо.

(Кабанский райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ И. И. Евсеевэй уулзажэ шадзагүй байһондэ халгалба. Бур. АССР-эй Министруудай Сөөдэй түрүүлэгшын орлогшо Е. А. Тарасюк амаралтада гэрһон байжа, мүн лэ уулзагдаа дабаадагүй. Нүхэр Тарасюк Брянский ажайуудай хүнүүдэ ондоо тээшээ зөөлгэхэ асуудалнуудар республиканска комиссине хүтэлбэрлэнэ).

Комиссин хүдэлмэрин дүнгүүдээр ЦКК-е тойруулаа санитарно-хамгаалалгын зоно байгуула тухай шийдхэбэри абтаа. Ингэжэ санитарна зонодо Брянский тосхоншье оруулагдаһан байна. Тэрэниие ондоо тээшээ зөөлгэжэ, шэнэ квартиранууды ба-рижа тухай шийдхэбэри нэгэн дуугаар абтаа. Селенгинск поселогто брянскийхиде квартиранууд үгэхэ ёһотой байгаа. Поселогто квартиранууды абаһын түлөө тэдэнэр оролдһон байгаа гэжэ зарим хүнүүд һанамжа магадгүй. Тээд брянскийхид энээн тухай нэгэшье дахин бодожэ үзөөгүй гэжэ элэхэ хэрэггүй. Поселогто болбосон түхэлтэй квартирануудта ажайууһа дуратайшуул байжашье болоо юм бээ. Гэбэшье олонхи хүнүүд комбинаты хажэ, сээр агаароор амилдаг болохые хүсөө бшуу. Тээд энэ тэмцэлдэ хүсэтэй, мүнэ эхэтэй ЦКК илажа гарав. Селенгинскдэ гэр байранууды комбинатай мүнөөр бариха ёһотой гэжэ шийдхэбэри дотор хэлэгдэнэ. 300 жэ-лэй туршадэ түүхэ намтарга үрэлжэлдүү-нэ байһан Брянский тосхоние үндэһөөрн үгы хажархихэ гэжэһинэй һайн хэрэг бэ-шл дээ. Тэндэхи наһагаал хүнүүд нуури-һаа хүдэлжэ, нутаг нутага орхиха дур-агүй. Энэньшье ойлосотой ааб дээ. Он-

доошье тосхонуудай хүн зон муухай ага-рээр амилдаг болоһондоо баһал дурга гу-тана. Сэлэнгийн ЦКК Байгал шадарай эко-логине бузарладаг байһанса мэдэрхэгүйе оролдон, өөрыгөө сагааруула гэжэ бүхы шадалаараа бүгэдэнтэй тэмсэнэ.

ЦИРКУЛИН ХҮЛЫЕ ХААНА ТАБИХАБ

ЦКК-тай хоолойнууд болон Байгал да-лай руу оруулагдааг үгэдэлнүүд тухай эхэ юумэ дуулаһан байгаа. Эндэ һая комбината табигдаһан шүүмэгэй туһа-ламжаар Байгал далай руу хара үнгэтэй бэшэ, харин ногообтор боро үнгэтэй уһан айтхэгэр хүсэгэйгөө оруулагдаа гэжэ мэдэжэ абааб.

ЦКК-тай хүн зоной эрилтэнууды дүүр-гэхэ гэжэ оролдодог байһанда баярлаа-шье абахаар байжа болохо. Тээд энэм-най удаанай баяр, урма зориг бэшэ ааб дээ. Хара нуурһан, муухай агаар гэжэ мэ-тэ хайшаа орошохо нэм...

— Эдэ бүгэдэниие тэрэ үдэшэ харэб. Се-ленгинск поселогто ажайуудай минхи та-нилнууд үнгэтэ слайднуудар һонирходог юм. Гэр бүлын баяр жаргалаа кадрнуудай хүлээр дээрһээ буулгагдаһан поселок харуулагдаа.

— Селенгинск поселогтой панорама, — гэ-жэ Володя ахай ойлгуулна. — Харин энэ суу-тай ЦКК...

Хэдэн кадрнууд харуулагдаа. Түхэрэсн жэлэй туршадэ комбинатай хоолойнууд-һаа хара утаан бээжэ. Хара утаанай сэг-нэ сугргойшье өбөөрөгдөнөгүй. Мүнөө дэн иимэ муухай хара утаан поселок дээ-гүүр дэгдэхээ болижо байна.

Поселогтой зарим хүнүүд болбосон тү-хэлтэй квартирануудта дуратайгаар зөө-жэ ошоно, нүгөөдүүлны бүхы нэһээрээ ажайууһан гэр хотонгоо орхихоо зүрхэ алдаа. Хэрбээ санитарна зоний хэды жэлэй урда тээ байгуулагдаа гэшээ һаа, поселогтой ондоо тээшээ зөөлгөхүй нэм. Иимэ зоно тухай юундэ урдахы жэлнүүд-тэ дурдагдаагүйб? Комбинатай хоолой са-нитарна зонин гол болоно. Санитарна зо-но карта дээрэ харахда, ямар бэ нэгэ хо-нин түхэлтэй шэнгээр үзэгдэнэ. Юундэ иимэб?

Түрүүлшын асуудалда А. А. Попов ха-рюусана:

— Иимэ зоно ходоод байһан гэжэ мар-тажа болохгүй. Тээд урдэнь тэрэм-хай дурдаха дургүй байгаа ха юм. Мү-нөө экологическа эрилтэнууд нарин няг-таар табигдажа, санитарна зоно гэхэн ойл-госо алхам бүхэндэ дурдагдана.

Хоёрдохы асуудалда үгтэһэн хэрюу ша-наабд.

— Циркулин нэгэ хүлые гол хоолой дээрэ табигжа, нүгөө шэнэ тойруулаа һаа, Брянский тосхон хожуу тээ үлэшхэ, — гэжэ тосхоной үнийнэй уг гарбалай түлөөлөгшэ М. М. Брянский хөөрэнэ. — Энэ радиус соо Виллюка голой саадэ бээдэ түхкинэһэн поселок болон тэндэхи хүн зоной дача-нууд, ЦКК-тай теплицэ (сээрлэлгын тү-хээрлэгнүүдэй хажууда баригдаһан) оро-но. Брянский шадарай газар дээрэ юушье ургуулахын аргагүй гэжэ хэлэнэбди. Тээд ЦКК-да тон дүтэ оршоһон эдэ газарнууд ямар бэ? Тон хажуудан үдэр хүнийгү ха-ра утаан баяна ха юм.

Энэмэй зүб лэ табигдаһан асуудал гэ-жэ абахаар элэхэ байһаб. Алхам бүхэн-дөө иимэрзүү һанамжнууды шэгт-гэ-тай болооб гэжэ тэмдэглэһүү.

ГАР ТАБИЛГА СУГЛУУЛА

Агааршье, газаршье ажайууһын аргагүй муухай болоһонхой гэхэн шалтагаһаар Брянскийхид ондоо тээшээ зөөхэ шийд-хэбэри абтаа.

Тээд «Брянский тосхондоо ажайуушадые зөөлгэхэ асуудалнуудай талаар республи-канска комиссин шийдхэбэри дотор (1989 оной июлин 7-до шийдхэбэри абтаа, Ко-миссине Е. А. Тарасюк хүтэлбэрлөө) ингэ-жэ уйнабади:

«... п. 3. Ондоо тээшээ зөөһэн хүнүүд хуушанайнгаа гэр байрые дача болгохо аргатай. Гансал даһын участон 6 соотһоо эхэ байха ёһотой...

п. 4. Кабанский райгүйсэдком сүлөө бо-лоһон газарта ЦКК-тай дэргэдэхи садо-водческо нэгдэлнүүдые байгуулха.

п. 5. Брянский тосхондоо үлэхэ дуратайшуу-лай гуйлтые дүүрэгхэ, тэдэнэй ээлжэ бай-һан газарай ойроны хүрэхгүй. Брянский рэ-һэн тосхоной нэрэ хубилгангүйгөөр тэрэ шэгтэнь үлөөхэ.

Тосхондоо социальн-хуудал байдал хэн-галтын эмхи зургаһнуудые үлөөхэ.

п. 7. ЦКК-тай санитарно-хамгаалалгын зо-нойн проектын ёһоор хүнүүдые хоер шэ-тээр зөөлгэхэ.

Зонийн проектын ёһоор хүн зоной зөөл-гын хойноһоо нарин хиналта үнэргэлгын Кабанский райгүйсэдкомдо даалгаха.

п. 8. Квартилнуудта зөөжэ ошоһондой гэрнүүдые садоводческо нэгдэлнүүдэй мэдэлдэ үгэхэ.

Иимэ юумэ уйнахасаа, Брянский хүн зон али пунктһаа стигэхэ байһанга ил-лэд удааһын ойлгожо ядаа, 1989 оной октябриин 9-дэ Е. А. Тарасюктай гар та-билгатай бэшгэтэ эрилтэй гү? Тэрэн до-тор ингэжэ хэлэгдэнэ:

«Брянский тосхондоо ажайуушадые зөөл-гэлгын асуудалнууды шийдхэхэ талаар республиканска комиссин санитарно-хам-гаалгын зонийн байгуулагдаһан ушаргаар та-най бэшгэ хаража үзэбэ. Ингэжэ Селе-нинск поселогтой олон квартиратай гэрнүүд-тэ зөөжэ ошоходоо, хуушан гэрнүүдэ да-чанууд болгохосоо аргаһадта Сэлэнгийн ЦКК мүнэ түлэхэ ёһотой. Хэрбээ садо-водческо нэгдэлнүүдэй байгуулагдаагүй һаа, хуушан гэрнүүдые элэлжэ, орондонь санитарно-хамгаалгын зонийн проектын ёһоор модоннууды таһиха.

Документнууд соо бэлээр ойлгогдохоор бэшэ пунктнууд олон байха юм. Магнад-ташье, таанадашье туһатай байха гэжэ до-кумент соо хэлэгдэнэ. Тээд бодото дээрэ тэд ондоо байдалтай ушарнабди.

— Түрүүлээр элдэб янзын нураг суу та-раа хэн, — гэжэ В. М. Буракова хөөрэнэ. — Гэрнүүдэйтэй түлөө эхэ мүнэ түлэхэ, поселогто һайн гэрнүүд хүлэжэ, хүн бү-хэн 10 дүрбэлжэн метр талмайда хүртэхэ... Иимэ нуруул томо гэрнүүдтэ ажайуушад-тай хэды аятай байхэб! Иимэрзүү үгэнүүд хаа таһаггүй элдэлзэ хэн. Тингээд зарим хү-нүүдэй гар табихаа аргаһаа, тракторнууд ержэ, гэрнүүдэйтэй газарай норуутай адли болгожорхихо, зайн галай утаһа таһа-ла, түлшэ үгэхгүй гэхэ мэтээр айлгажа за-халба. Иимэ юумэнэй болоходо, зарим ар-саһан хүнүүд поселон зөөхэ зүбшөөлөө үгтэһэн байна.

Хожомоо аюултай байдалда ороһо боло-хобди гэжэ айгаад заримашуул үгэдэнь орожо, гараа табаа. Бүхы хайһаара Брянь-скдэ Нурһан үндэр наһатай болоһон нэгэ хү-шөө Селенгинск абаһаа хэн. Зүгээр тир-пинсээр барихан гүрэнэй гэрэ нэгэ. Сага-ажайуугаа, эхээр зобожо, гэдэргээ бүсэ-хэдаа, ингэжэ хэлэ: «Түрэмдэ байһандал адли табан хара үнэргөөб. Шүүмүү гэр соо ажайууһа гэшэ өхл хүндэ байна дээ. Хү-рөө болоо ондоо тээшээ ошоһоо болооб. Эндээл наһа барахаб».

— Ииэгтал юундэ мааньдые похалх нуул-гэхэ гэжэ шийдхэб, — гэжэ П. В. Разиль-деев асууба. — Бидэ хүдөөтэй эсбди, эндэ түрөөбди, эхэ болообди. Харин мүнөө ма-надые хүсөөр шахуу городойхид боогмо.

Үнэхөөрөөшье Селенгинск зохидаһон, сз-бэрхэн, бишыхан городот адли. Бага бай-шар наһандаа газарта дурлажа, малай той-ноһоо харуулажа нураһан хүнийе тийшэнь абаахадаа, тэрэниие хосорхоо болоһон. Городто түрэлхэн, гүйсэд түхээрлэгтэй гэр-тэ ажайууһан, хүмүүжэһэн хүнийе хүдөө тос-хондо нүүлгэжэ абаахаа гэшээ. Тэрэ хэр-тааба, элдэб ногоон таримал таримал, үнэлжа шадха юм бээ. Гэбэшье үкээ ямар талаһаань һахаб гэхэ гү, али пезшэнь яажа түлхэб гэжэ тээшэй мэдэхгүй дээ...

— Энэһнээ боложо хүнүүд эбээ табарна, хоер можо боложо хубаарна, — гэжэ Брян-ска сельсхэ болон районно Сөөдүүдэй де-путат М. В. Бураков хэлэбэ. Заримашуул эсэгэнэр болон үбгэ эсэгэнэрэйгээ түрэ-һэн нутагта үлэхэ, нүгөөдүүлны гүйсэд тү-хээрлэгтэй квартира абажа, ажабайдалаа эрхим һайнаар байгуулаа хүсэлтэй, 25 хүм эндээ үлэхэ хүсэлтэй. Үсөөниинь олоной үгэдэ орохо эсэгтэй гэшье бурүү гэжэ һанаха байһаб. Олонинь үсөөниие хүндэлэ эсэгтэй.

— Тээд өөһдөөл һайн байхы тула тос-хоноо орхихо арилна бшуу, — гэжэ М. М. Брянский дурга гүтэнгээр хэлэбэ. — Брян-ский, Байгалай хуби заяан тэдэнэй анхээл татанагүй. Мүнөө комбинат Брянский тосхо-ниие хүшэр байдалда оруулаа, хожомоо Байгалые ехээр хохидуулжа магад.

Би тосхонһоо арилагшадые урбагшад гэ-жэ дурга гүтэнгээр нэрлэхгүй байгаа. Наяхан болотор тэдэнэй олонхи тосхондоо үлэхэ дуртай байгаа. Ажабайдалай талаар элдэб байдалнуудтай ушаржа, орол хүм гэшээ нилээд эхэ юумэ мэдэхэ ёһотой. Өөрыгөө ажабайдал һайжаруулахы тула багаханшье арга боломжын гараа һаань, тэрэниие алдахагүйн тула бүхы хүсөөрөө оролдодог. Тэрэл Михаил Михайлович ба-һал алдүү эндүү гаргаһан байна бшуу.

— Харит, — гэжэ телефоной справочник ираад, А. Попов хэлэбэ — Намайе үлүү гар-гана гэжэ бу һанагты. Би энэ справочник зохосого бэшэб. Тингээд тэрэ хойно хойно-һоо һубарилдаһан хоер иимэ бэшэлгэ ха-руулба: Брянский М. М. — Селенгинскдэ те-лефон, Брянский М. М. — Брянский нууринда-хи телефоной номер табигдаһан байба. Се-ленгинскдэ тэрэнэй квартира соо хүбүү-ниинь ажайуудат, Мүнөө патриотизм, Брянский тухай хөөрэлдэхэд болохо.

Үнэхөөрөөшье Михаил Михайлович ур-дандаа түрэл тосхон тухайгаа анхрэхэ арга боломжогүй байгаа. Юуб гэхэдэ, комбинат барижа эхилһэн үедэ тэрэ колхозой түрүү-лэгшэ байба. Тинхэдэ туһалха арга болом-жын байгашье һаань, урсахал өөдэ үсэхэ аргагүй 50-яд онууд байһан юм...

Тэрэ тосхоние үлөөхын тула гэсэжэ, Байгалай жасын правленийн хүдэлмэридэ эдэбхтэйгээр хабаадалсажа, урдандаа гар-гаһан алдүү эндүүнүүдэ сагааруулан заһа-ха хүсэлтэй гү?

ЖЭЭРЭБЭЙ ЁНООР ГҮЙ

Түрүүлшын гэрнүүдые эбдэжэ эхилэхдэнь, гэрэй оройн хушалта, шифер абаатайгаар — хажарһан, уйлаһан мэтээр бутаран унадаг байба. Энэ үедэ тосхоной олохон хүнүүд нулимсаа гоожуулаа туршаа. Мүнөө нилээд олон гэр хандаргадаа.

— Би үнэн зүрхэнһөө тэдэниие хайрла-наб, — гэжэ Селенгинскийн гүйсэдкомой тү-рүүлэгшэ Г. И. Суранов уулзаха үедөө нэм-

[Түгэхэлһинь 8-дахы нуюрта].

БРЯНСК НУУРИНДА ГАНСАЛ ПЕЭШЭНЭЙ СОРГОНУУД ҮЛЭШЭНЭ...

[Түгэсхэл, Эхинийн 7-дохн нюурта].

МҮНӨӨ ДЭЭРЭЭ ГАНСА НЭГЭЭРЭЭЛ ТЭМСЭНЭ

да хэлээ нэн.—Хэрбээ миний түрэл тосхо-
нийн хандаргаа хаань, намдал баһа хайра-
тай, халагламаар байха нэн. Хүсөөрөө хү-
нүүдыг нүүлгэх гэжээ хайшаа юм. Тээд
гүрэн тэдэнэй гүйлтийг дүүргээ бшуу. Тосхо-
ной хүн зоной бултадаа гуйгааһыг хаань,
гуйһан зонүүд лэ байгаа бшуу. ЦКК-а бари-
жа эхилхэтээ адли Брянск нууригине хан-
даргаа байгаа гэжээ ха. Тингэбэл, урда-
мнай юун хүлээнэб гэжэ Брянск нууринай
хүн зон тийхэдэ мэдэхгүй байгаа. Хожо-
моо ЦКК-гай муухай үлэгдэлүүд ямар
аяул татахаб гэжэ проектировщицууд мэ-
дэжэ байгаа бшуу.

— Танай дэбисхэр дээрэ нүүлгэжэ асар-
на. Хэжэ ажалтай ехэ болохонь гэжээ.

— Хэжэ ажалтай ехэ болонхой. Энээнһээ
гадна, барилгашад болзор соогоо барилга
бодхоомгүй. ДСК-гай директор Жигимонт
сэг болзор соонь материал эльгээх ёһотой
байгаа. Зүгөөр Улаан-Удэдэһе хэжэ ажал
хэрэг ехэ байна бшуу. Хэрбээ мүнөө хэн
нэгэнэй нүүлжэ ерэхэ хүсэлтэй байгаа хаань,
тэрэнийг хаана оруулхаа мэдэнгүйбди.
Нэгэ, хоёр комматне квартиранууд тон хо-
моо болошонхой.

Хожомын Валентина Михайловна Бурла-
ковагай баһал энээн тухай хэлэхинь дуу-
лаа нэм. Таба нара соо түрмэдэ ажаһууһан
шэнгээр байһан хүгшэн жээрэб татаһанай
ёһоор квартира абһан байгаа гэжэ тэрэ
энэбхилэн хөөрөб.

— Квартирануудыг хуваарилха талаар
комиссида олон хүн ерээ, харин квартира
үсөөхэн байгаа. Тинхэдэн жээрэб татуулжа,
квартира хуваарилаабди. Тэрэ квартира аб-
ха жээрэб татаад, ерэхэ баатай болоо ха
юм.

Тээд энэ шухала хэрэгтэ нэгэ-хоёр үдэр
соо бэшэ, харин бүхы наһаараа ажаһууһа
хүнэй квартирыг жээрэбэй туһаламжаар
шиндхэжэ бололтой гү? Өөһэдэньгөө хүсөөр
бүхөөр бариһан гэрнүүдтэ түбхинэн тос-
хой хүн зонин тэндэһэнэ намнажа, түр-
г ч үчхэйгээр баригдаһан гэрнүүдтэ оруул-
жа бололтой гү? Энэ хэндэ хэрэгтэйб?

Брянск нууригине хандаргаа гү, али үлөө-
хэ гү гэдэн асуудал жээрэб таталгын хэрэг
болоно гэжэ ханахаар байба. Июнь нарада
тосхоной хүн зоний тала бариһан аад, ок-
тябрыда ЦКК-гай директор В. О. Гейдебре-
хтэ дэмжээ.

— Республиканска комиссийн шиндхэбэрч
тухай та юун гэжэ хэлэхэ байнабт? — гэжэ
Г. И. Сурановһаа би асуубаб.

— Комисси энэ хэрэгтэ хариусалгагүй-
гөөр хандаа. Эндэ ямаршыг буюлта хэнгүй-
гөөр, эрид шууд ябадал гаргажа, бүхы
нууригине нүүлгэхэ хэрэгтэй байгаа гэжэ
би тоолохо байнаб. Эндэ ямаршыг дача ба-
рижа болохогүй. Хүнүүдтэ найдал түрүүл-
һэн шиндхэбэри гаргаад, хожомын тэрэнэ
болжуулжархидэг. Найдажа байһан аад,
нимэ байдалда ороходоо хүнүүд дүрвэ г-
тажа эхилдэг. Энэ комисси хэндэ хэрэгтэй
байгаб? Юундэб гэхэдэ, Брянск нууригине
бүхы хэрэг районно комиссиүүдтэ даал-
гагдаһан бшуу. Энэ хэрэгтэ анхаралтайгаар
хандаха ёһотой байгаа.

Энэ асуудалда республикын хэмжээндэ
эзэн ёһоор хандаха ёһотой байгаа гэжэ на-
надаа. Хүнүүд эндэ бүхөөр түбхинэжэ
нууригине, мал баридаг, бүүс шадерай
ажактай амталан тэнюун, баян дэлгэр ажа-
һуужа байһан аад, ондоо тээшээ нүүлжэ
ошохо болоходоо, эдэ бүгэдээ гэжэ боло-
но. Эзэнһээ үлэмжэлэн, ханаа үнөөндэ аб-

Июлийн 7-до залуушуулай
газетэдэ Антонина Фадеевагай
материал уншажа, тэрэндэ ха-
рюу үгэнгүй байжа шадаба-
гүйб. Целлюлозно комбинатай
баригдажа байһан бүхы жэл-
нүүдтэ тэндэхи байгаалиг хю-
даһан, бузарлаһан байха юм.

Гэбэшье нүүлэй гурбан жэлэй
туршада Байгал шадерай ой
модон хайра гамгүйгөөр хю-
дагдаа.

Соолой байшанһаа холо бэ-
шэ наһан, хуһан тужанууд
үргэлжэлдэг нэн гэжэ Селен-
гинскдэ ажаһуудаг хүнүүд мүнөө

дурдан ханадаг. «Дружба»
хүрөөһөө эхилээд бульдозер-
нууд хүрэтэр бүхы техника хэ-
рэглэгдэжэ, бүхы модо үгы хэ-
жэ шадаа. Тээд юун бариг-
дааб гэжэ хараад үзэе. Хэдэ-
хэн спортивна талмайнууд бо-
лон хүүгэдэй аттракционуудһаа

ондоо юумэн бүтээгдээгүй.
Жүлһээ жэлдэ таригдаһан ху-
һан модод бэжэнгүйгөөр хо-
соршодог байха юм. ЦКК-гай
капитальна барилгын талаар
директорэй орлогшоор тэрэ
үедэ хүдэлһэн В. О. Гейдебре-
хтэ бүгэдэнийг хүтэлбэрилөө
гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Поселок шадерай ой модо
үгы хэжэ ябадалтай арбаад
жэлэй туршада тэмсэжэб. Пос-
соведэй түрүүлэгшэнэр байһан
Г. Н. Елизов, О. М. Татаринца,
мүнөөнэй мэр Г. И. Суранов
гэгшэдтэй хамта модо отолжэ
байһан газарыг хараа нэмди.
Тээд энэ шалгалтын нүүлээр
нэгэһе хэмжээн абтагдангүй
үлэшөө. Поселково Соведэй
шэнэ гзшүүд ой модо отол-
логыг үргэлжэлүүлэе шийд-
хэбэри абһан байна.

Селенгинск поселогыг ху-
жөөхэ асуудал шиндхэхээс эх-
дэн олон хүнүүд үнгэрэгшэ
жэлэй зун сугларжа, халуун
хөөрөлдөө үүсхээ нэн. Микро-
район бариха тухай асуудал-
шыг зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.
Энэ хөөрөлдөн мартагдажа,
Г. И. Суранов түрүүлэй поссо-
вет бодолгүй шиндхэбэри аб-
ха юм. Ойн ойро хүргэхгүй-
бди гэжэ селенгинскынхид
эрид хэлээ. Ингэжэ ондоо
шиндхэбэри абаха тухай пос-
совет тогтоогоо. Жэл үнгэрһэн
хойно ой соо микрорайон ба-
риха тухай асуудал дахад
нэгэжэгдэбэ. Энэ удаа селен-
гинскынхид абха шэмээгүй
байба. Тэдэнэр ганса нэгээрээ
тэмсээд лэ, олоной хүсэн өхэ
гэжэ мартажа болоо гү...

Виктор ЛИТВИНЦЕВ.

Кабанский район.

АВТОРАЙ ЗУРАГ ДЭЭРЭ:
байгаалида нимээр хандана...

ЭМ ДОМДО ОРОДОГ УРГАМАЛНУУДАЙ БУРЯД НЭРЭНҮҮДЫЕ МЭДЭХЭ ГҮТ?

Мангир (лук стареющий)—монгол аргалам-
жада энэ ургамалыг эдэс хоол шэнгэсэтэй
байхын, юмэ эдихэ дүрвэ хүргэхын тула хэ-
рэглэдэг байна. Мүн элдэб хоротой юмэ
эдээд үбдэхэдэ, мангир адюулжэ аргалдаг
(хорынь дарадаг) байгаа. Түбэд аргаламжын
ёһоор, энэ ургамал эхэнэрэй үбшэ эмнэхэдэ
хэрэглэгдэдэг юм.

Халлар (черемша)—халларыг хоол хайнаар
шэнгэхын тула, эхэнэрэй үбшэ, мүн шийг
(бам) үбшэ аргалхын, гэдэһэ доторһоо үшэ
хорхой гаргахын тула хэрэглэнэ (эдинэ).

Бахын сэгсэг (голой шара сэгсэг) (лютик ед-
кий)—Голой шара сэгсэг (бахын сэгсэг) гэжэ
хадха хоротой ургамал юм! Тэрэгээр хэһэн
эмые арһанай туберкулез аргалхада хэрэг-
лэнэ.

Даргай (зон хаба сэгсэг, наран сэгсэг, даль-
бан шара, хурьга заһаа (гэлсэдэг).

[Мак голосебельный]—энэ ургамалаар хэ-
һэн эм домые зүрхэнэй үбшэ аргалхада хэ-
рэглэнэ. Мүн сэгсэг ногооны плевиридээр үб-
дэхэдэ, үхиүүдэй шэсэхэдэ, уушханай хад-
халхада хэрэглэдэг.

Забан эдэгэнэ, гандагаари (малина)—ха-
таһан гандагаари (забан эдэгэнэ) сай
шэнгээр шанаад, хүйтэ абахада, ханжада хү-
рэхэдэ уулгана. Энэ ургамалыг сэгсэг, набша-
һыг бусалгаад уужа, шампан үбшэ аргална.
Сынэ (скинэ), ехэ эдээн (марын корень)—

энэ ургамалыг үндэһэн, ногоогоор хэһэн эмые
хүнэй үргэлэ нойргүй болоходо уулгадаг.

Уула үбһэн, эгшэ дүү хоёр (мать и ма-
чеха)—энэ ургамалыг набшаһыг ханжаа нел-
бохын тула хэрэглэдэг. Арад зоной аргалам-
жын ёһоор үбһэнэй набшаһа ами бүтэхэдэ,
уһан хабдар, шэхэнэй булаг үбшэн хүрэхэдэ,
толгойн үбдэхэдэ уудаг байна.

Нохойн хэлэн (модунца магчайшая)—арад
зоной аргаламжада энэ ургамалыг шуһа тог-
тоохын, шарха эдэгэхын тула бусалгажа
уухаһаа гадна, мүн амилха хоолойн
үбдэхэдэ хэрэглэдэг. Ная түүһэн энэ ногоо-
ной шүүһээр, мүн хуурай набшаһыг уһанда
бусалгаад, зааханаар, шуһа гаража байһан
шарха угаадаг.

Арса (можевеловник)—элдэб янзын арсын
эдэгийн шээһэ хүргэхэ, шээдэг нүхэ сээр-
лэхэ эм, тэрэшлэн юмэ эдихэ дүрвэ хүргэ-
дэг эм боложо үгэнэ.

Хонгор зула (мордовник даурский)—(лама
лархи, морин халаахай гэхэ мэтээр нэрлэгдэнэ)
—арад зоной аргаламжын ёһоор энэ ургамалыг
үндэһэн шуһанай үбшэн, хотын хаб-
дар, нервын үбшэн гэхэ матыг эмнэхэдэ үр-
гэнөөр хэрэглэгдэдэг байха. Хонгор зулын
үндэһыг үйрүүлжэ, талхан эм хээд, ангийн
хүрэхэдэ, уулгадаг юм. Энэ ургамалаар хэһэн
эм домоор врачнууд радикулит, сөө матын
үбшэ аргалдаг.

Хүнүүд хайнаар түбхинөөгүй байхадаа,
бүхы юумэһээ айдэг. Миний орохондэ урда
гэхэнэ хахад үдэр соо зайн гал носоогүй.
Тосхондо үлэһэн хүнүүд тон ехээр ханаагаа
зобоно, нимэ бодолдо эзлэгдээ: нимэдээ
удахагүй галгүй болохонмай гэжээ ха.

— Тингэ ялаһыг бидэ эсэстэнэ хүрэтэр
эндээл байхабди— гэжэ М. М. Бурлэков
хэлэбэ.—Бидэ зүб байһандаа этгэнэбди,
манда туһалыт. Бидэ өөһэдэньгөө хуби аяае
өөһэдөө шиндхэхэ хүсэлтэйбди.

Алла НАМСАРАЕВА.

Кабанский район.

УРИД ГАРАҢАН СОНОСХОЛ

«Түхэрээн дабжада» хабаадыт!

Үзэсхэлэнтэ хайхан
байгаалиг байдлаар
ханаагаа зободог, манай
республикын дэбисхэр
дээрэ модо бэлдэхэ
талаар үзэл бодолнуудтай,
дурдхалнуудтай,
экономика болон экологик
хоорондхи харилсаанууд
тухай өөһэдэньгөө
ханаажануудыг хуваалдаха
хүсэлтэй хүнүүд байбал,
августын 11-дэ үглөөнэй
10 сагта хэлэлцэжэ байшантай
конференц-зал соо
[Каландаркшайлийн үйлсэ, 23]

болохо «түхэрээн дабжада»
сугларжа, «Республикын
ой модондой халбарин
экономика болон экологи»
гэһэн темээр үүсхэгдэхэ
хөөрөлдөөндэ хабаадансыт!

«Забайкалпос»,
«Бурятлестоппромой»,
«Межколхозсовхозлестей»,
ойн ажакын нэгдэлнүүдэй
хүтэлбэрилэгшэд, түрүү
мэргэжэлтэд, мүн
промышленности,
экологикн талаар Бурядад
Верховно Соведэн
депутатска комиссиүүдэй
гзшүүд.

Биологикн институтын
эрдэмтэд, нимтын
эмхүнүүдэй түвөөлөгшэд
«түхэрээн дабжада»
хабаадансабди гэжэ
найдуулаа.

Манай газрын удаадахи
нэгэ номорто уулзалга тухай
дэлгэрэнгы тоосоо уншаха
аргатай байха.

8-дахы хууд.

Маэстро ДАНИДА УУЛЗАТАРАА!

«Бүрлядай залуушуул» газет энэ үбэл «Фенрис» тухай бэшээ хэсэг. Тинхэдэ Игорь Григорко гэшым хүтэлбэри доро пластическа драмын студитай харилсаха тухай хэлсээ баталхаа Скандинавша зохоохы эмхитин гурбан түлөөлэгшэд Улаан-Үдэдэ ерэнэ юм. Харин мүнөө тэрэ тинхэдэ баталагдаһан хэлсээнийн ажабайдалда бэлүүлэгдэнэ заахалба гэшээ. «Фенрисэй» түлөөлэгшэд Бүрлядайнай нислэл хотодо июль соо гурбан долоон хоног үнгэргэбэ. «Фенрис» гэшымнай Даниин, Швецин, Норвегин, Финляндийн, Исландийн һайн дуранай артистнуудые нэгэдүүлһан самодейтальнэ студи юм.

Эдэ гурбан долоон хоног туршада тэднэр амараагүй, харин гол түлэб ажал хүдэлмэридөө хамагаа зориулһан байна. «Фенрисэй» группын ба Игорь Григоркогостудийн туһаламжаар Исландиһаа ерэнэ режиссер Магнет Петурсдоттир нимэ богони болзор соо «Тайжа ноён ба тэрэнэй долоон хүүгэд» гэхэн жүжэг табигдан байна. Тээд группда элдэб ороонуудай залуушуулай сугларһан тула саг үргэлжэ репетици хэжэ байхын аргагүй байгаа. Баруун Европодохи ороонуудай хоорондох зайн ехэ бэшээшэ һаа, урагша хойшоо хүндэлхэдэ аятайшье һаань, бүхэлн «Фенрисэй» хабаадалгатайгаар жүжэг, байдал олгохо гэжэ хэншье оролтобилга ехэ үнэтэй, дээгүүр сэн-

тэй байха ха юм. Тинхэдэ табан жэлэй хугасаа соо бүхы бүлэг оройдоо гурба дахин сугларһан байна. Тинхэдэ Улаан-Үдэдэ гурбадахыа сугларба гэшээ.

Тээд юундэ Улаан-Үдэдэ сугларха болооб? Группын координатор датчанин Иоохим Клаусенһаа энээн тухай асуугаа һаа, дээрэ ха.

— Датска журналист (Москвада хүдэлдэг) «Фенрис» тухай совет ханидаа хөөрөө һэн. Эндэһэл бүхы юумэн эхилээ гэжэ хэлэхэ байнаб. Ингэжэ Советскэ Союзда ямар бэ нэгэ хамтын жүжэг харуулхада яахаб гэхэн бодол түрөө бэлэй. «Тембр» гэжэ театрай хүтэлбэрлэгшэ, мэдээжэ студийна режиссер Никита Коленковһаа ямар бэ нэгэ группатай танилсуулыш гэжэ гуйхадаманай, тэрэ Улаан-Үдэ студитай танилсуулха хүсэлтэй байһанаа мэдүүлээ һэн. Гансал Улаан-Үдэ хото холо юм гэжэ тэрэнэй нэмэхэдэ, бидэ зүрхэ алдангүйгөөр наашаа ерэхэ гэжэ шиндээбди.

Аяар холын Сибирь нутагтай танилсаха, хубилган шэнэхэлгэдэ хабаадажа байһан сасуутантаа уулзаха гэшээ тэднэртэ юунһээшье шухала байгаа бшуу.

«Фенрис» группада эрхим һайн байдал олгохо гэжэ хэншье оролдоогүй. Тинхэдэшье мүнөөнэй

байдалда бүхы шадалаараа оролдоошье һаа, һайн юумэн олодохоо байнагүй ха юм даа. Улаан-Үдэһидэй квартирануудта ажаһуужа, юрын лэ эдэе хоол барндаг байгаа. Тэднэр эхэ сагаа бэлэхэдэ, репетицидэ гэргашаа. Харагшадта һайшаагдаха жүжэг харуулха гэхэн зорилго «Фенрис» табигдан байна. Группда 14 наһанһаа эхилээд үндэр наһатай шуул хүрэтэр бүхы хүнүүд уригдана. Нью-Йоридо һуржа гаранан режиссер Магнет Петурсдоттирһоо бэшэнийн мэргэжэлтэ бэшэ актернууд гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тээд тэднэр сценэ дээрэ ямаршье бэлигтэй актерһоо дутахаар бэшэ зоримгойгоор наадаха юм. Пионернуудай ордонгой сценэ дээрэ оройдоол хоёр жүжэг харуулагдаа. Соносхол муугаар хэгдэжэ, эдэ жүжэгүүдтэ олон хүнүүд суглараагүй. Игорь Григоркогостуди болон «Черные всадники» гэжэ студийн группануудтай харагшад уулзажа, урмашан баярлаһан, сэдхэлээ ханаһан байна.

«Черные всадники» гэжэ студийнхид театр байгуулха гэжэ оролдолго тэргана. Пантомима, хууша монгол барилдаан гэхэ мэтэ театрта харуулагдадаг байха юм. Энэ студийн актернуудай харуулһан «Тайжа ноён ба тэрэнэй долоон хүүгэд» гэхэн жүжгөөр бодоод үзэхэдэ, театр хонирхолтой байхаар хүлээгдэнэ.

«Фенрис» нутагаа ошобо. Удэншьегүй Дани руу Григоркогостуди болон «Черные всадники» ошохо түсэбтэй.

Ирина РЫЖИКОВА,
манай корр.

ИИМЭЛ ШУНАЛТАЙ

Хүн гэшээ дуратай мэргэжэлтэ шэлэхэ гэжэ оролдодог ааб даа. Гэбэшье олонхи хүнүүд уялгаша дүүргэхэ гэхэн гансал зорилготой ямаршье ажал хэдэг байха юм. Би мүнөө Багдаринай арадай театрай режиссер Лена Щербаконетай хөөрөлдэбэ. Энэмнай өөрынгөө хэдэг ажалда айнабтар дуратай, шунал абыастай хүн юм.

Лена: Багдаринай театрай байгуулагдаһаар 23 жэл үнгэршэбэ. Эдэ жэлнүүд соо Чеховэй, Арбузовай, Вампиловай, мүн ондоошье авторнуудай жүжэгүүд табигдаһан байна. Хоёр жэлэй саада тээ Улаан-Үдэ соёл-тэгээрэлэй училищи дүүргэхэдэми нимэ бали намтартай театрта хүдэлхье дүрэдхэа бэлэй. Тинхэдэ айнаһаа, зүрхэ алдаһанаа, марганаһаа мэртадаггүйб. Театрай коллективэй намайе ямарав уртаха байһаниие хаанаһаа мэдэхэбид даа. Олонхи актернууд сценэ дээрэ үннэй хүдэлнэ. Жэшээлбэл, Виктор Ворсин арбан зургаан жэлэй туршада, Лариса Лосева арбан найман жэлдэ хүдэлжэ байһай, Лариса интернат-һуруулида түүхэ заахаһаа гадна һуруулини театр эмхидхэжэ үрдэ. Тэднэртэй хамта би Володиной «Ящерица», Чеховэй «Предложение», Сологубай «Беда от нежного сердца», Распутинэй «Рудольфис», Макаенкын «Трибунал» таблабди.

Корр.: Арадай театрта нимэ жүжэгүүдые табиха гэшээ эрхим ха юм. Жүжэгүүд ханшан гэжэ мүнэдэлдэг бэл.

Лена: Элдэб янзаар ааб даа. Долоон саг багта репетици эхилхэ ёһотойбди гэжэ сонсоходо, аяар юнэн саг болотор сугларжа үгэхгүй. Зарим актернууд элдэб шалтагаануудые үрдэа бариха, өрөншөөгүй байжа магад. Автомобиль соо хэдэн час һуужа, хүн бүхыниие хүлээхэ гэшээ бэрхэтэй хэрэг юм. Бүхы юумэ орхижо, өөрынгөө дураар ябаа һаамни дээрэ ха гэжэ заримдаа ханахаш. Тээд үглөөгүүр бодоходо, ээлүүдгүй театр руугаа гэхшэлхэш.

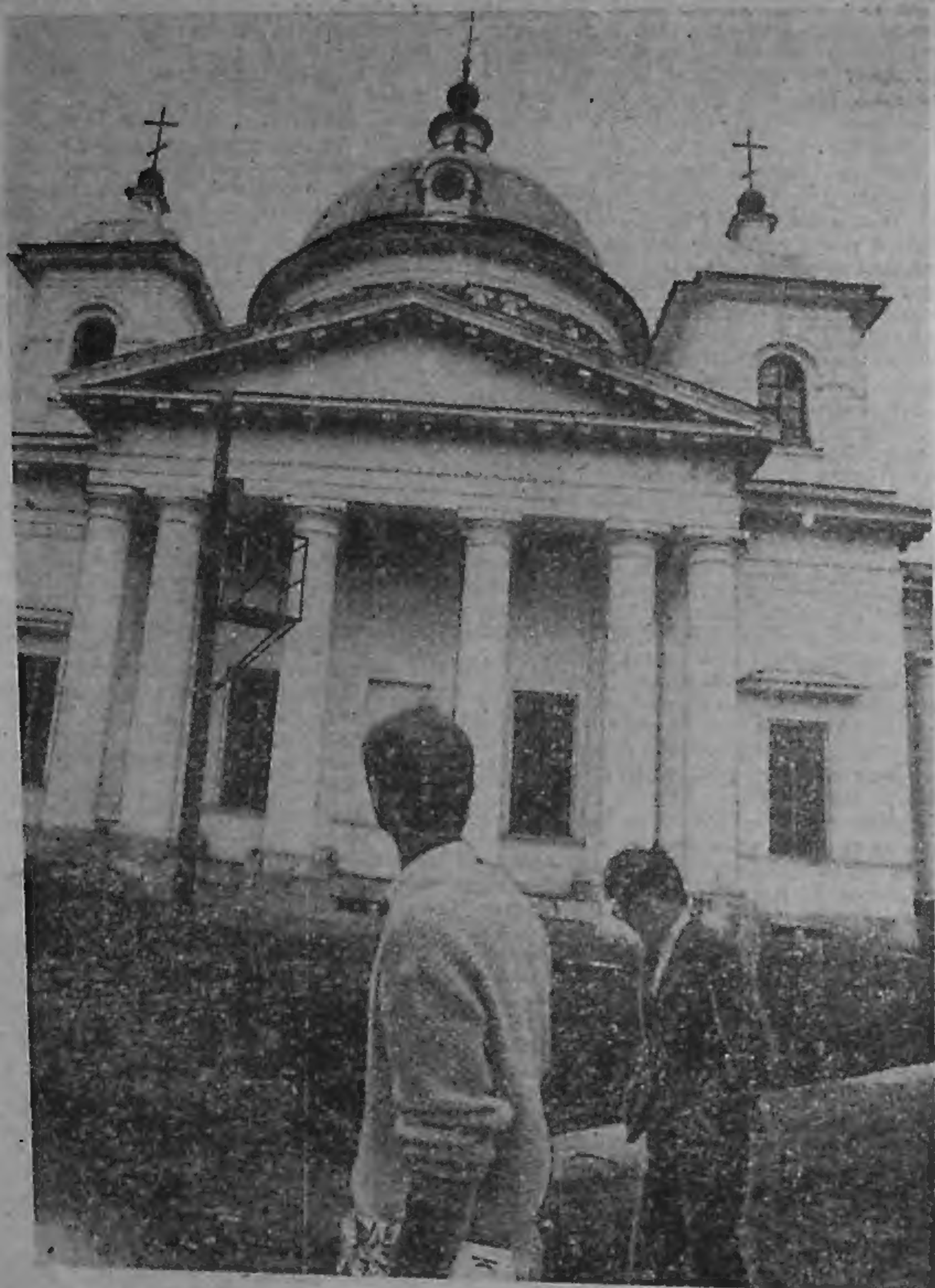
Корр.: Студийнай тэр урганаб!

Лена: Яһала хүгжэнэ гэжэ хэлэбэл, алдуу болохогүй байха. Жэшээлбэл, Тамара Киселева бэрхэ актриса боложо байһай. Тэрэ гансаараа концертнуудые табиха шадаха, дуулахадаашье, шүлэгүүдые уншахадаашье бэрхэ актриса. Жүжэгэй урда тээ харагшад Тамара наадаха гү гэжэ заагагүй һурдаг болонхой. Света Протасова, Саша Максимов дүршэл шадабаритай болоо. Ворсиншье ямаршье образ эрхим һайнаар наадажа шадаха актер болотороо ургаа. Өөһэдэингөө шүүһэн соо болбосорнобди гэжэ хэлэбэл, алдуу болохогүй. Табан жэлэй туршада ямаршье театр маанда айлшалаагүй. Нислэл хотодошье маанэд тухай мэртажархөө гэшээ ха. Тинхэдэшье һаа студийн актернууд театраа орхихо гэжэ нэгтшье дахин ханадаггүй байха. Капустник гэжэ нэрэтэй хэмжээ абуулгамнай ехэл хонирхолтойгоор үнгэрдэг. Столой саана бүгдэ сугларжа, шүлэгүүдые уншадаг, дуунуудые дууладаг, шэнэ монологуудые сээжэлдэдэгбди. Ажалдаа зохоохы ёһоор хандадаг байһанайнгаа түлөө амжалттай ябанабди гэжэ ханаха байнаб. Светлана өөрөө частушка-нуудые зохоодог болоо.

Корр.: Ямар түсэбүүдэйбтал!

Лена: Нютагай хүнүүдтэ танил темэтэй жүжэг харуулха һанаатайбди. Хоёр жүжэг табиха, бамайхидта харуулха түсэб бии. Ямаршье бэлигтэй актернуудһаа дутуугүйгөөр наадахые оролдохобди.

Д. НАГУСЛАЕВА,
журналист.

Энэ ойн баяр юрын бэшэ гэжэ абаһаар тэмдэглэбди. Хяагтын хизаар ороноо шэнжэлгын музейн байгуулагдаһаар зуун жэл үнгэрбэ. Академик В. А. Обручевой нэрэмжэтэ музей ганса республика доторнай бэшэ, бүхы орон доторнай мэдээжэ болонхой. Сибирийн музейдэ 100 жэлэй ойн баяр боложо байна гэжэ бүхы хүнүүд баяртай. Энэ музейн хайшан гэжэ байгуулагдаһан тухай хөөрөө һаамнай, хонирхохо байхат.

Хяагта хото ороноймнай бусад городуудга орходоо багашье һаа, элдэб янзын үйлэ хэрэгүүдээр угаа баян байһаараа онсо шалгардаг. Юрэдөө нимэ ехэ үйлэ хэрэгүүд гансал томо хотонуудта болоһон гэжэ хэлэлтэй. Хяагта хото 1728 ондо Петр I хаанай туһалагша граф С. Л. Владиславич-Рогунскийн үүсхэлээр байгуулагдаһан юм. Россин империйн зүүн зүгэй хилэнүүдтэ Петр хаанай эдэбхитэй ажал абуулһанай ашаар зарим шэнэ хотонууд байгуулагдаһан гэшээ, XVIII—XIX зуун жэлнүүдтэ Хяагтаар Росси Хитад руу ошохо зам нээһэн байна. Ингэжэ бодоод үзэхэдэ, XVIII зуун жэлһээ эхилжэ Хяагтада экономика, нийтын болон соёлой ажал хүдэлмэри хэзээ хэзээнэйхнээ айнабтар хүсэтэйгөөр бүрхялаа. Хэдэн миллион түхэригэй эрьесэтэй худалдаа наймаан эхилжэ, Хяагта хото наймаа хэлгын түб болоһон байха юм. Удэншьегүй хүлээ-миллионернуудэй дэлхэй дээрэхи ори ганса посёлок гэжэ Хяагта тухай хөөрөлдэдэг болоо һэн. Томо городууд болохо Москва, Нижний Новгород, Казань, Красноярск, Эрхүү, үшөө тинхэдэ Кантон, Шанхай, Ханькоу, Хяагта хототой худалдаа наймаанай харилсаа тогтооһон байна. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй тэн багта Хяагтын худалдаа наймаанай эрьесэ 30 миллион түхэригтэ хүрөөд байгаа. Ингэжэ Хяагта Лондонтой, Америкэтэй, Росстай, Хитадтай, Дунда Азийн гүрэнүүдтэй харилсаа тогтоожо, бүхы дэлхэй дээгүүр суурхажэ эхилһэн түүхэтэй.

Үнгэрэгшэ зуун жэлэй хоёрдох хаяхадта Хяагтада нилээд олон суута эрдэмтэд ажаһууһан ба хүдэлһэн гэшээ. Ингэжэ эдэбхитэй экономика ажабайдалай ашаар һуралсал болон гэгээрэл хүгжэн ургаа. Хяагтынхид «Полярная звезда» болон «Колокол» гэхэ мэтэ хэблэлнүүдые уншадаг, мүн тинхэдэ өөһэдөө журналнуудые хэблэн гаргадаг байһан юм. Эндэл Забайкалда анха түрүүшынхөө «Хяагтын хуудһан» гэжэ газетэ хэблэгдэжэ эхилээ. Сибирийн багахан городто нимэ ехэ болбосорол туйлагдаха гэжэ хэншье мэдээгүй бшуу.

Ород географийн обществин экспедици Хяагта хотын хүгжэлтэдэ ехээр нүлөөлөө. Тус обществин туһаламжа дэмжэлгээр XIX зуун жэлэй эсэс багта нютагай музей нээгдэһэн байна. 1890 ондо нютагай һуралсалай заведенинүүдэй багшанар болон политическэ үзэл бодолойнгоо түлөө Сибирь руу сүлэгдэһэн хүнүүд нэгдэжэ, кружок байгуулаад, ан амитадтай, ургамалай аймагуудай, геологийн, этнографийн, археологийн коллекцинуудые Ехэ үйлсэдэхи (мүнөө Ленинэй үйлсэ) багахан модон гэртэ табигдан гэхэ. Кружогтой гэшүүд Н. Г. Сарычев, Н. П. Левин, И. И. Попов, Н. А. Чарушин, В. С. Молленсон, М. В. Лисовский, П. С. Михно болон бусад музейдэ һуури табиа.

Революцийн урда тээ болон Совет засагай үедэ музейн хүдэлмэри хоер ондоо шэлгэлээр абуулагдаа. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй эсэс багта эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэридэ гол анхараг хандуулагдаһан байха юм. Ингэжэ ород географийн обществин экспедици ходо ерэжэ, Хяагтын баян түүхэ намтаравар хонирходог һэн. И. И. Поповой хэлэһэнэй ёһоор, тэрэ үедэ бүхы хүнүүд археологууд байгаа гэжэ ойлгохоор. Тэднэр урданай ээр ээмсэгһээ эхилээд бүхы юумэ суглуулхые оролдодог байгаа, 1890 оной августын 1-дэ (13) музейн инвентарна дэбтэртэ түрүүшын тэмдэглэл оруулагдаһан. Энэ саһаал музейдэ һуури табигдаа гэжэ тоологдодог байха юм.

Манай зуун жэлэй хорёод онуудта музейдэ ехэ коллекци суглуулагдаа байгаа. Музейн 50 жэлэй ойдо, 1940 ондо академик В. А. Обручевой нэрэ музейдэ зүүлгэгдэ һэн. Суута эрдэмтэн Хяагта хотодо өөрынгөө олон тоото коллекцинуудые, монотрафинуудые дамжуулжа үгэһэн юм.

Мүнөө Хяагтада нэгэ музей бэшэ. Монголой тематикаар музей бии. Һая болотор арадай уран бүтээлнүүдэй музей бии байһан юм. Тинхэдэ Түбэй Азияда Россин географическа нээлтэнүүдэй музей нээгдэхээр хараалагданхай байгаа. Гадна хүлээс-мөцөнот А. М. Лушиковой гэр соо «Онсо шалгарһан хяагтынхидай музей» нээхэ гэжэ эндэ үннэй бэлдэдэг. Хяагта хотодо түүхын ба соёлой, архитектурын олон тоото памятникүүд бии. Тэднэй олонхидойнэ аварийна байдалда байгашье һаань, хүн зонтон ехээр хонирходог. Хяагтадахи музейн хэрэгые хүгжөөлгө городой түүхэтэ-соёлой түүхэл шэнжые үлөөн сахилгатай нэгэн доро абуулагдаха ээргэтэй. Музейнүүдэй орон—Хяагта хотые гэрэлтэ ерээдүй хүлээнэ.

ЗУУН ЖЭЛ ҮНГЭРӨӨ!

«Бүрлядай залуушуул»

1990 оной августын 11.

9-дэхи хууд.

ДАСАНДА ГУРБАН ҮДЭР СОО

БУРЯДАЙ нутаг бүхэндээ хэдэн мянгад хүмүүд суглуулаад, гурбан үдэр соо үргэлжлэдэг, нимэрхүү хайндэрнүүд байдаг гэж би мүнөөшье хүртээрээ мэдэхгүй явааб. Заримашуул энэ үедэ амаралтаа абадаг, нүгөөдүүлшье ажал дээрээ амарангүйгөөр хүдэлхэнэйнгөө түлөө суглархан үдэрнүүдээ хэрэглэдэг, гурбадахидань амаралтын үдэрнүүд тулалдадаг.

Сэхмөн хэлэхэд, энэмай маанадай дашаһан хайндэр бэшэ болодог. Тэрэнэй үедэ шаг шуулан, зугаа наадан гарадаггүй, хотуу хүмүүд харахагүй. Тинбэ яабашье энэмай сэдхэлэй хайндэр гэхэд болохо. Хайшаг би Майдарин хайндэртэ хабаадалсааб. Тэрэ жил бүхэндэ Ивалгын дасанда зунай нүүлшын харын дүрбэдхи үдэртэ болодог.

Майдари гэшмье санскридөө оршуулхад, ерээдүйн бурхан гэхэн удхатай. Нангин бэшлэгнүүдэй ёһоор, тэрэнэй газар дэлхэй дээрэ ерэхтэй адли бүхэ зоболонгууд, үбшэ хабшан, дайн дажар үгы болодог. Ингэжэ дэлхэй дээрэ эб найрамдал, амгалан тэнюун байдал оршон ерэдэг.

Дасанай бүхэ ламанар гурбан үдэр соо нангин номуудыг уншажа, Майдарин хүндэлдэ мургэл болодог.

Буддын хургаалай ёһоор хүн гэшэ мүнхэ, тэрэ сансрын мүнхэ хүрдэ соо эрьен ябадаг. Тэрэн соо зургаан амидын орон бии: гурбан дээдын орон — бурхануудай, сахюусануудай, хүмүүдэй орон, доодын гурбан — ам амитадай, үгытэй, үлэхэлэн хоолон ябалцадай, тамын орон болоно. Хүн гэшэ энэ ажабайдалдаа хожомоо дээдын оронуудай нэгидэ түрэхин тула бүхэ хүсөөрөө оролдохо ээргэтэй. Дээдын орондо түрэхин тула арбан хара нүгэлөө арилгаха хэрэгтэй. Эдэмай юун бэ гэжэ тоолообди. Бэе мазабадай гурбан нүгэл болоно: алаха, хулгайлаха ябадал, хүрсил; хэлэнэй дүрбэн нүгэл — худалаар хэлэлгэ, хардалга, хараал шэрээл, хин хоёһоор шашалга; гурбан хара ханган — хомхой хобдог, хуурмаг ябадал, хара ханган.

Шажан гэшэ арадай толгой эрьюулдэг хара тамхин гү, али үшөө юуншьеб гэжэ хэлэхэ хүсэлгүйб. Зүгөөр хоёр үдэр соо хэдэн мянгад хүмүүд дунда байхадаа, кимэ асуудал угаан бодолхоомин гараагүй: далаад жэлэй туршада шажан гэшэ хэндшье хэрэггүй, туһагүй, хүзэгтэй хүмүүд мурдадэг, хардадаг, сэг үргэлжэ муушалдаг байгаашье һаан, тэрэ мүнөө людагдаагүй, сахигдаһаар зандаа бэшэ гү?

Эндэ залуу хүмүүд олон. Заримашуултайн хөөрлөдөөд туршахаар нэдээб. Буртанда хүзэглэдэг гүт гэхэн асуудал хурааб. Энээндэ тэд ондсо хоёр харюу үгтөө.

В. Димитрова, студентка, 19 наһатай: «Дасанда абадагшье һаа, хайндэртэ түрүүлшнээ хабаадалсааб. Бурханда шүтэдэг гүт гэжэ асууна гүт? Энээндэ нэгэ харюу үгэхэлэ ерөө хүшэр байна. Элдэб хүшэр байдалда орожо, сүхэрөөд байхадаа, мургэдэгби. Бүхэ ёһо гуримарнь мургэжэ шададаггүй байхадамни, дээдын оронойхид намайе шагнадаггүй байжа болохо. Шүтэхэ хүсэлтэй байгаашье һаа, багаһамни хойшо бурхан үгы гэжэ хургадань, үнэхөөрөө тинбэ гэжэ наадаг байжа болооб. Тинбэ яабашье үнэн зүрхэлһөө шүтэдэг хүндэ ажаһуухадань хүнгэн ёһотой. Ямар нэгэ юумэндэ шүтэдэггүй хүн һалхинда

үлээлгэһэн бургааһахан шонги сэдхүүлэн байжа болохо».

Ж. Очирова, бухгалтер, 32 наһатай: «Би Яруунын районһоо ерээб. Зун бүхэндэ ерэдэгби. Энэ темэ тушаа бодожо үзэхэ дуррагүй байдагби. Бурханда шүтэхэ гү, али үгы гү гэхэн ябадал хүн бүхэнэй хубини хэрэг болодог. Бүхэ юумэн хаана, ямарваа хүмүүжэлһэнээ дуадыдадаг. Зүгөөр тивай газетэ залуушуул уншадаг. Тинбэһээ бодожо үзэхин тула миний бүлэдэ болоһон нэгэ жэлшэ харуулха хүсэлтэйб. Эсэгэмин 70 наһатай, хоёр жэл соо хэбтэрини болоһой. Тэрэндэ юуншье туһадаггүй. Тэрэ хэды ехээр зободог гэжэб. Тэрэнэй хойноһоо харуулаһан хүндшье баһал хэды хүндэ байдаг бэ. Ингэжэ зобожо тулижа хэбтэнхаар, үхэл ерэхээ яанб гэжэ хүлээдэг. Намайе мартажархөө гэжэ бурхание хараадаг. Харин тэрэ бурханда хээдэжшье шүтэдэггүй байгаа. Тинхэдэ хүшэн эжмийн энээндэ һанаагаа зободог байһан юм. Элдэб хэрэгтэ хэрэггүй номинол хургаалаар ашанараймин толгойе бү эрьюулэ гэжэ тэрэ хүшэн эжмие наадалан энэхэ. Харин хүшэн эжмийн үндэр наһа наһалжа, нэян наймэ хүрөө һэн. Нүүлшынгээ үдэр болоһор сарюун зандаа ябаа. Нэгэтэ унтахамни гэжэ хэбтэн аад, һэрэггүй һэн. Харин мүнөө би эсэгэмингээ үбшье хүнгэрүүлхын тула хүзэглэн мургэнэб».

Эдэ үдэрнүүдэ бэшээшэд хүмүүд үсөөрөөгүй, харин олоһоо ерэхэл байжа юм. Бүхын эзэнэй, тэрэнэй бүхэ гэшүүдэй нэрэ нэрлээд, амгалан тайбан, гэр бүлэдөө элүүр энхэ, үбшэ хабшагүй ябата тухай уншалга хэлхэ гуйна. Хүн бүхэн өөрын гуйлгатай ерэхэ юм. Эндэ бэшэлэн бэшэлгэнүүд уншалга хэлхын тула ламанарта дамжуулан үгтэдэг. Миний гуйлта дүүргэгдэ гэжэ хүн бүхэн найдадаг, эгитэдэг байна. Тинхүн бүхэн найдадаг, эгитэдэг ариудхан хэдэ энэмай һанаа сэдхэлээ ариудхан зохалга болоно. Эндэ байгаад, хүмүүдэй шэг шарайе өдгөөн харааб. Тэд тэд ондоо түбшэн даруу, аали намдуу шэгсэр исамда һанагдаа.

— Шажан гэшэ юун болоһоб? Хүмүүдэй толгой мэнэрүүлдэг хара тамхин шонги болоһоб гү? Тинбэ байбал, тэрэнэй нүгөө ямар бэ? Тэдэ хүсэрлэгдэ, хара һанаанда, хөлорсондо уралаһан нэгэшье шажан байдаггүй хэ юм.

Н. ГСМБЕЕВА

«БЗ»-гэй почто

ХАЙШАН ГЭЖЭ АРЬАН ДЭГЭЛТЭЙ БОЛОХОН ТУХАЙ

Хари гүрэнэй архан дэглэнүүдэ хайшан гэжэ худалдагшн тухай район дотор үгэ хүүр тараһан, шуулан болоһон байна. Үнгэрэгшэ жэлэй декабрийн 19-дэ «Рост-торгодеждэ» баазһаа Ахын райпогой складта юһэн дубликко ороһон байна. Фактурай ёһоор арбан дубликко бэйха оһотой нэн, КГСС-эй райкомой нэгдэхэ секретарь В. З. Доржиев нэгшын абжар-хоо, Тэрэ ингэжэ тайлбарилна: «Райпогой түрүүлэгшэ А. С. Галсанов дубликко худалдажа абхадаһан болохо гэжэ дурал-хээ, Ушар юуб гэхэдэ, бүри үнхэнэй би эхил хэһэн байгааби».

Пэригнэ райкомой хоёрдох секретарь С. Ж. Ангэрхээ нөөһоо дутахогүйе оролд-доо... Райпогой худалдаа раймээнэй та-нагыг даагша Т. Б. Дансэрэновэ ингэжэ бэшэ: «С. Ж. Ангэрхээ складта хонходо-жо, нэгэ дэглэ худалдаһыг гуйгаа. Ингэ-жэ би «Радуга» магазинд хонходохо бээ-тэй боло нэм, Ангэрхээ урда тэнь ээ-хил хээгүй байгаа».

Хоёрдох секретарь магазинһаа дублик-ко эбэжэ шадха һааб дээ. Энэ ушарта үшөө нэгэ гурбадхы хүн оролсоно. Хэн бэ гээ-хэдэ, Ахын районһоо Бурядай АССР-эй депутэдта кандидатээр дэбжүүлэгдэһэн «Бурятгеология» ПГО-гой ахалгаһа инж-нер В. Д. Арабжаев болоно. Нютагайнгаа хүнүүдэй депутадта кандидатээр дэбжүүл-жэ, үндэр этигэл найдобери үзүүлжэ бай-хэдэнь, тэрэ нимэ өгө аша гаргаз бшуу.

Райпогой түрүүлэгшэ Галсановһаа бэшэг-тэй ерэнэн Арабжаев дубликко абжаал һалзэ, Ажалэй ветеран Д. Ч. Доржиевада дубликко худалдаһаа хүхэр Галсанов тэ-һа эрсэнэй байна. Гэхэ зуура, ажалэй ве-теран дубликкодо үмн хада эхил хэһэн байгаа бшуу.

Үшөө тиихэдэ райпогой түрүүлэгшын һамган, районий соелой таһагыг даагша В. А. Галсанова үбгэнтээ складта ерэжэ, дэглэ үмдэжэ үшөө, мүнгэшыг үгэнгүй-гөөр абаад абшоо. Гэхэ зуура, архан дэ-глэнүүд складта ороо гэжэ дуулһан райо-ной хүн зон үдэр һуни тэнгүй, ээлжэндэ зогсоһон байна. Ошорто зогсонгүйгөөр, мүнгэ түлэнгүйгөөр архан дэглэ хэдэрээд абшыха хүнүүд хэды жергалтайби А. С.

Галсанов хэнгэргүйгөөр ингэжэ мэдүүлэ: «Хоморой шухаг хоер-гурбан хубсаһанай эзэн болохо шадхагүй түрүүлэгшэ бай-хэ юм гү...» Эдэ үгэнүүдээр лэ бүхы юу-мын хэлэгдэбэ бшуу.

ОБКСС-эй оперуполномоченно Б. Б. Бальжинов болон продуктуудай складыг даагша К. Ж. Ивановэ архан дэглэнүүд-тэй болоо. Харин үлэһэн оройдоол дүр-бан дэглэй түлөө ута гэгшын ээлжэн бо-лоо бшуу. Ахын райпогой пайшигуудай суглаан дээрэ эдэ архан дэглэнүүд тухай нэгэ хүн тогтоһон байна. Гэхэ зуура, эхэл суглаан дээрэ дүрим эбдэгшэдхэ шонга-хонзвор асууха, эрилтэнүүдыг табиха ёһо-той байгаа бшуу. Райпогой коллектив Гал-сановыг сагааруулжа, эзмэгүй гэжэ тоо-лоно. Ута гэгшын ээлжэндэ түхэрээн сүүд-хын туршада шахуу зогсоһон хүнүүд гүй-сэдкомой түрүүлэгшэдэ гомдол оруулаа. Тээд засагай түлөөлэгшэдтэй ан мана тэм-сэхэ гэшэ мүнөөшье үедэ бэлэн бэшэ. Хүн зоной тала харадэггүй, гансал өөһэ-дыгөө тойруулан тушаалтад хэды олон бэл Дайнай болон ажалэй ветеран Н. Х. Мандагеев Ахын арадай хиналтын коми-тетдэ гомдол оруулһан байна. Тэндэһээ энэ гомдолынь районий прокурор К. Б. Мухановта эльгээгээ.

Владимир ЗОДБОВЕ,
«Саянская новь» газетын корреспондент.

НАҢАТАЙ БОЛОШЬЕ ҢАА...

31 жэлэй туршада хургуулида хүдэлһэн арадай гэгээрэлэй отличник Антонина Сте-пановна Левченко тухай хөөрхэ хү-сэлтэйбди.

Бидэ залуу ябахадаа, хургуули һудар хэхэ, ехэ юмэ мэдэдэг болохо гэжэ амар-гүй оролдодог һэмди. Антонина Степа-новна нилээд хүшэрхэн зам гаталжа га-раа. Тэрэнэй эсэгэ Агууехэ дайнда баатар-рай үхэлөөр унаа. Ингэжэ эхэн дүрбэн үхибүүдыг гансааран хүл дээрэнэ гаргаха баатар болоо нэн. Антонина эгээн ехэн байһан тула һуралсалайнгаа хажуугаар хү-дэлдэг болобо. 17-18-тай басаганай үдэр-төө һуража, һүнийн халаанда хүдэлхэдэ, бидэ, нүхэдхы, хэды өхээр һанаагаз зо-бодог, тэрэнэй түлөө айдаг байгаабибди. Багшанарай үчилищи дүүргэһэнэйгээ һүү-лээр хүдөө тоскондо хүдэлөө. Удаань ин-ститут, ород хэлэн болон литературын фа-культет... Сэрэгэй албаган үбгэнэйгөө эль-гээгдэһэн городто ерэжэ, 2-дохи интернат-хургуулида хүдэлжэ эхилһэн байна. Тэрэ

сарһаа хойшо Антонина Степановна нэгэ газартаа 25 жэлэй туршада хүдэлжэ байн-хай. Энэний ёһотой бэрхэ багша байха-һаа гадна, ямаршыг хүнүүдтэ туһалхыг оролдодог һайхан сэдхэлтэй, номгон дэ-руу абари зантай, сэтэр һэшхэлтэй хүн юм. Үншэн үхибүүдтэ урин зохидоор хан-дахэ, тэдэнийг хайрлахэ гэшэ шухала гэ-жэ Антонина Степановна хэлэдэг.

Багша, психолог байһаа гадна, үхи-бүүдтэ түрэнэн эхынь һэлгэхэ хэрэгтэй бшуу. Өөрөө хүшэр зам гаталһан, ехэ юмэ үзэһэн хүн лэ үншэн үхибүүдтэй хү-дэлжэ шадха гэжэ һанахаар, 25 жэлэй туршада хэды олон үхибүүд интернат-хур-гуулиа дүүргэжэ, эгээн дуратай багша Антонина Степановна Левченкоа һанан дурдан ябадег лэ. Болбосон бэшэ ори гансахан комнатотой багшынгаа квартира-да тэдэнэр ерэжэ, зүбшэл заабари аба-даг, ажабайдал тухайгаа хөөрэдэг, һони-нуудаа хубалдадаг. Антонина Степановна хүн бүхэнийг анхаралтайгаар, тэсбэри-тэйгээр шалнаад лэ байдаг.

Антонина Степановна хоер басагатай. Нүхэрын үсалда орожо, наһа бараа нэн. Ингэжэ хоер басагадаа тэрэ гансааран, то-мо болгоо. Эртэ үглөөгүүр хоер басага-даа автобусоор хүүгэдэй саадта абаша-жа, хургуули руугаа хэшээлнүүдтээ һа-лиран ерэхэ. Үдэшннийг үгаабари хэхэ, эдэз хоол бэлдэхэ, түлээ залһа халхал, уһа асэрха, хургуулидай татрадынуудыг шалгахэ, хэшээлнүүдтээ бэлдэхэ гэхэ мэ-тэ ажал барагдахагүй.

Антонина Степановна Дивизионная стан-цидаа ори гансахан комнатотой квартира соогоо хэдэн жэлэй туршада ажаһууна. Тэрэ мүнөө пенсидэ гараһаншыг һаа, ажал-лаһаар ээндаа. Үлбэр бээтэй, наһажаал энэ эхэнэртэ түлээ бэлдэхэ, халхал, уһа асэрха гэшэ бэлэн бэшэ болонхой. Баса-ганын эхэтээ хамта байдаггүй. Нэгэнийн өөрын бүлэгтэй боложо, ондоо тээ ажа-һуудаг, хоердохи басаганин һуралсалаа үргэлжэлүүлнэ. Тэдэнэр холо ажаһуудаг байһан тула эхэдэ ходо ерэжэ байхал эргагүйдэдэг. Хэдэн жэлэй туршада һайн квартирада ээлжэндэ зогсоһон Антонина Степановна шэнэ директорэй гү, али за-вучай хургуулиданы хүдэлхээ ерэхэдэ, гээ-дэргэ түригдэжэл байдаг. Советскэ райо-ной горгүйсэдкомдо квартира абаха ээл-жэнийн һаядашыг дүтэлхөөр бэшэ шэн-ги.

Даруу номгон зантай, гомдол бэрижа ябадаггүй Антонина Степановна квартира үгэгты гэжэ нэгшыг дахин эрилтэ табиха үшөөгүй. Иимэ ажалша бэрхэ хүнүүд ту-шаа анхардаг болоел гэжэ хэлэхэ бай-набди.

З. ОРЛЕНКО,
П. КАРПОВА,
пенсционер-багшанар.

ЭКОЛОГИТОЙ ОГТО ТААРАНАГҮЙ

Смолиной болон Борсоевой үйл-сэнүүдэй уулзадха дээрэ, автобусой тогтодог «Виадук» гэжэ газарта «Жилгражданстрой» трестын барилга-хабсаралгын 5-дахы управлени олон дабхартай монолитна гэрэй компле-сын барилга бодхоожэ эхилэ, го-родтошыг, мүн бүхы республикада-шыг имэрхүү гэр баригдажа үшөө-гүй юм. Тус комплекс бодхоохын тула зуйлай ехэ бетон хэрэгтэй бо-лохо байна.

Ингэжэ бетон бэлдэхын тула табан дабхартай гэрнүүдхэ холо бэшэхынэ бетон худхаа түхэрэлгэ баригда-жа закалаа. Тэрэ түхэрэлгэ халаа-най туршада 430 кубометр матери-ал үгэдэг байха юм хэ, Тусинкозерка-һоо асарагдһан шлак болон үнэ-һэн, Загарайһаа асарагдһан перлит хэрэглэгдэхэ.

Энэ райондо ажаһуугшад гансал тооһо тортогөөр амилдаг болохынэ, Гүмэр замһаа, һэсэ туталай фаб-рикаһаа хэды муухай агвар микро-райондо ерэдэг бэл Энэһэнгэ гадна, бетон бэлдэдэг түхэрэлгэ бодхоо-дохынэ. Саашадаа юун болохоб гэ-жэ бодоодшыг үзэхынэ аймагтай.

Манай городыг экологиин талаар муу байдалтай гэжэ тобологдодог го-родуудай тоодо оруулдаг байха юм. Тээд энэнь багадаад город соо бе-тон худхадаг томо түхэрэлгэниүүдыг барихадань, дурда гүтэнгүй байхын эргагүй. Тэдэнийг город соо бэшэ, харин ондоо тээ барижа болодог-гүй юм гү!

А. ТАРАСОВ.

Улаан-Үдэ.

ХАЛУУН БАЯРЫЕ ХҮРГЭНЭБДИ!

Июлийн 2-һаа 5 болотор бидэ өгшэгтээ хамта За-гарайн районий Хуушан Бэ-рэн тоскондо байгаабибди. Гүша гаран жэлэй турша-да андэ Литваһаа сүлэгдэ-һэн таабай болон төөдэйм-най хүдөөлүүлэгдээ нэн. Бидэ дүтнэгөө хүнүүдэй хүүрнүүдыг түрэнэн юта-гынь абашаха гэжэ шин-дээ һэмди. Энэний бэлэн хэрэг бэшэ һааб дээ.

Тиимэһээ маанадта туһа-ламжа хүргэһэн бүхы хү-нүүдтэ халуун баярыг га-зетээр дамжуулан хүргэхэ хүсэлтэйбди.

Михайл болон Елизасета Шениковтэндэ, Федор бо-лон Зинида Расниваловтан-да, Федор Солдатовта до-ро дохин үнэн зүрхэнһөө баярыг хүргэнэбди.

О. ДАГИЛИТЕ,
С. ДАГИЛИС.

Вильнюс хото.

Би 16 наһатайб. Волейбол, хүнгэн атлетика гэхэ мэте спортын зүйлнүүдээр һонирхдогби.

Манай хургуулида бидэ хуу урданай дуунуудыг сээжэлдэдэг, хатер һаадануудыг эмхидхэдэгби. Газетын туһаламжаар хани нүхэдтэй болохоб гэ-жэ найданаб.

671016, Бур. АССР, Түхэнэй район, Хойтогөл тос-хон, Молодежная, 3, Мансорова Гэрэлмада.

Энэ бэшэг бэшэхынгээ урда тээ нилээд олон юумэн тухай бодожэ үшөөб. Хэни нүхэдхы, танилнуудшыг намда олон. Ган-сал эрхим һайн нүхэр намда үгы. Абаһаар хүнүүдтэй үгээ ойлголсожо, бүхы юумэн тушаа хөөрэлдэжэ шаддаггүйб.

«Кино, «Битлз» группанууд, Заердновско рок намда һайшаагдадаг.

Хүбүүдэй харюусаа һаа, дуратай бэйхэб. Люда, 15 наһатай.

Би гансааран ажаһуудагби. Хэнтэйшьеб уйдхэр гашуудалаа, байр жаргалгаа хубаалдаха хү-сэл ямаршыг хүндэ түрэдэг байгаа ёһотой. Хажуудамни дүтн хүнүүдэй үгы байһан-дань хэды өхээр халагланайби! Илангяа мүнөө намда өхөл хүшэр байдал хүржэ ерээ. Бүри һайхан жаргалтай ябааб гэжэ һананаб. Намда дуратай, өөрөөшье тэрэндэ дуратайб гэжэ этигэдэг байгааби. Тоб-шоор хэлэбэл, бүхы дэлхэй намда хэды говор үзэгдэдэг һэм бэл! Тээд наг дуран гээ-шэмнай хуурмог үзэгдэл, хуур-мог мэдэрэл байшоол. Тэ-рээндэ би этгэхээс болооб. Шамда дуратайб гэжэ хэлэдэг нүхэрин урбага, орхөөд аба-шоо. Ингэжэ би басагантайа үлэшооб. Саашадаа хайшан гэ-жэ ажаһуухала мэднэгүйб. Тээд шэнээр ажаһууха күсэл шадал олохоб гэжэ найданаб. Ажабайдал гээшэмнай хэды һайхан бэл! Зүрхэ сэдхэлэйн-гээ хэды өхээр голхорон гэм-шэжэ байгаашыг һаа, урда-найгаа бүхы юумэ мартаха, хүсэ шадал олохоб. Хэзээ нэ-гэтэ үнэн сэхэ хэни нүхэдтэй болохоб гэжэ найданаб. Нам-да бэшэг бэшэгтэй.

Светлана, 21 наһатай.
Адрес редакцида.

Р. АДРЕС АЛАХЫН ТУЛА РЕДАКЦИДА БЭШЭХЭДЭЭ, КОНВЕРТ СООГОО ҮШӨӨ НЭГЭ ШЭНЭ КОНВЕРТ ХЭХЭЭ БҮ МАРТАГТЫ. БҮХЫ ХҮНҮҮДТЭ ХАРИУСАХА КОНВЕРТНҮҮД ДУТАЛДАДАГ ГЭЖЭ ҢАНУУЛХА БАЙНАБДИ.

ХАРИЛСААНАЙ ДҮХЭРИГ

Юһэдэхи класста һурадагби. Комсомолдо үшөө ороогүйб. Яһала һайнаар һурадагби гэжэ хэлэхэ-дээ, бээ һайрханагүйб. Гурбан жэлэй туршада ша-тарай секцидэ ябаноб. Хоёрдохы спортмена раз-рядтайб. Мүнөөнэй түгжмдэ дуратайб. 14 наһатай хүбүүд болон басагатай бэшэг бэшэлсэхэ хүсэл-тэйб. Бэшэгүүдэй ерээ гэшэ һаа, залхуурангүй-гөөр харюусахаб.

Улаан-Үдэ, 36, Жердеев, 70, кв. 53, Курас Тания.

16 наһатайб. Литературада, поэзия, спортдо ду-ратайб. Политикаар, экстрасенсээр һонирхдогби. Мүн лэ нимэ шуналнуудтай хани нүхэдтэй боло-хо хүсэлтэйб. Залуушуулай газетэ намда туһалха бээ гэжэ найданаб.

Бур. АССР, Ивалгын район, Сотниково, Берего-вая, 7, Митриков Булаг.

«Буря»

Андрей Караулов — Юрий Михайлович, өөр тухайгаа тобо тэдгээр хөөрхөс үгт... Юрий Чурбанов — Эсэгэмийн партиязы болон совет ажалда үнийнөө хойшо хүдэллөө. Юнэн класс дүүргэһэнэймийн удаа ремесленны училищда оро гэж эсэгэмийн бадхаа хэн. Ингэж би училищи дүүргэһэнэймийн удаа азиационно заводо слесарь-хабсаргагшаар хүдэлжэ эхилхэн байнэб. Удсань 1957 ондо комсомолой комитет намайе залуушуул болон студентээрэй Москоско фестивалда эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулхэмни зууралгал. Энээнэй һүүлээр Москвагай комсомолой Ленинградска рай-

комдо инструктораар хүдэлжэ урилга эбааб. Удсаньегүй комсомолой горкомдо хүдэлдэг болзо хэм. 1961 ондо КПСС-эй Москоско городской комитетэй шиндхбэрээр дотоодын хэрэгүүдэй оргонуудта хүдэлхөөр элгээгдэб. Түрүүшээр РСФСР-эй түрмэ болон колонинуудай гласна управлениин политическэ таһагай инструктораар хүдэлөөб. Удсань Москоско областин мүн лэ нимэ гээруудай управлениин политическэ таһагай начальнигай туһалагшаар элгээгдэһэн байнэб. Тингээд ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппаратад инструктораар орособ.

А. К. —Һүүлэй үедэ ВЛКСМ-эй ЦК-гай системэдэ боложо байһан хубилалтанууд тушаа олохон статьянууд толилогдожо эхилэ. Эндэ һая «ЧП районного масштаба» гэхэн фильм экрануудта харуулагдаа. Тэндэ комсомолой райкомой ажалшад һалхэй хүнэн ябадал гаргана гэжэ хараксби...

Ю. Ч. —Комсомолой хүдэлмэрилгшэ нимэ аяг сашанууды гаргана гэжэ хэдээдэһье этигэхгүйб. Бидэ комсомолдо хүдэлдэг байхадаа, нэгшье һалхэй ябадал гаргажа үзөөгүйбди. Хүн бүхэн, даялгада-һэн ажалла эрхим һайнаар дүүргэхэ гэжэ эрмэлзэдэг хэн. Юрэдөө хүнгэн аша гаргана эбаб болодоггүй хэн гэжэ мүнөө һанадагби. Хэрбээ нимэр-хүү ушарай хаа-һа гараа гэжэ һаа, эзмэтэйшүү шонгала-һаар хэлхэгдэдэг байгаа. Ганса өөрингөө эхин организа-цидэ бэшэ, мүн ЦК-дэһье эзмэлүүлээд абааш... ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппаратай коллектив нэмдэ һайшалагдааг хэн. Тяжелников, Павлов, Пастухов эрхим һайн хүдэд, һайн сэдхэлтэй хүнүүд, бүхэсоюанз хэмжээний түрүү хүтэлбэрлэгшэд байгаа гэжэ тэдэнэр тухай хэснэһье хэлэхэб. Юундэ тэдэ жолнуудай эдэбин үүсхэл мүнөө буруушаагдааг боло-шооб гэжэ ойлгожо яданаб. Бүхэ түрүү шонжонүүдые комсомол намда дамжуулан нэб-тэрүүлэ гэжэ эрид хэлэхэлби. Шелокос МВД-гай үүдэнүүдые комсомолой хүдэлмэрилгшэдэй урда үргэнөөр сэлдэг хэн. Зорим комсомолой хүдэлмэрилгшэд эзмэтэйшье бай-жа болоо ааб даа. Би бул-тиены сагааруула гэхэн зорилго урдаа табинагүйб. Мүнөө хуушанымни зарим нүхэд колонн руу бэлгүүдэһье элгээжэ, амаршалгануудые түргэдэг, этигя найдалаа бү алдэ, сог залхтай яба гэжэ заадаг. Бидэ колоннидо суг-ларжа, үнгэрһин жэлнүүдые дурдан һанахаһаа гадна, ур-дани түсбүүд тухайгаа хөө-рэлдэдэгби. Найма гү, али ер-бээд жэлээр хөөгдаһан аад, бээд гансал һайн талаһаа ха-руулжа, эрхим һайнаар ажал-лажа, болзорһоо урид сүлөө-дэ гаргагдааг хүнүүд олон лэ. Иимэ түшэр үедэ, харюу-салгатай шатада урма зориггоо алдаагүй тэдээнимэ дэмжэхэ дүрэн хүрхиз. Сүүд болон про-иуратура тэдээнхэ хүлсэл гүйдэг. Аяар табан жэлэй түр-шадэ заалтада байха гэшэм-нэй бэрхэтэйхэн кэрэг таб даа. Ямаршье гэм эзмэ хээгүй аад, лардалта түрдэлгөөр түрмэдэ

һууха гэшэ бүришье голхор-хоор...

А. К. —«Огонек» журналда Д. Лихановай «Горячий топилогдожо, тэрэн дотор танай Га-лина Леонидовна Брежнев-тай хайшан гэжэ танилсаһан ту-хайтай дэлгэрэнгүгээр хөө-ргэдэнэ...

Ю. Ч. —Лиханов шонги жур-налист байһан һаа, ингэжэ хэ-зээдэһье бэшэхгүй хэм. Тээд асуудалдатнай үнэн сэхээр ха-рюусээд туршаһуу. «Зорюута танилсаһан байгаа» гэжэ Ли-ханов һэнгэргүйгөөр бэшэнэ. Тээд нимэ юумэн байгаагүй. Нэгэтэ би архитекторнуудай байшанда хоол барихааа ороо хэм. Тинхэдэ би һамга үшөө эбадгүй залуу офицер эбааб. Яһала өхэ салиншье эбадэг хэмби. Нэгэ миним танил компанида урдэн хэснэһье хл-рагдэһгүй сээр залуу эхэнэр һууна байба. Тэрэ намда эба-һаар һайшаагдаа хэн. Энэмнэй

ЮРИЙ ЧУРБАНОВ:

«ЛЕОНИД ИЛЬИЧ ӨӨР ТУХАЙГАА НАЙН ДУРАСХААЛ ҮЛӨӨГӨӨ...»

[АНДРЕЙ КАРАУЛОВ ЮРИЙ ЧУРБАНОВАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨ ҮНГЭРГЭБЭ.]

Галина Брежнева гэшэ гэжэ хэснэһаа мэдэхэби даа... Ингэ-жэ архитекторнуудай байшан-да Галинотай танилсаа хэмди. Тэрэ абаһаар намда Брежне-вай басагнби гэжэ хэлээгүй.

А. К. —Тээд нимэ мэдээсэл дуулахадаа, сагаа хэмта!

Ю. Ч. —Толгойдомни ямар-шье хэрата бодол ерээгүй. Брежневэй басагнби гэжэ хэ-лээгүй байхадэһье, тэрэ нам-да һайшаагдаа ха юм...

А. К. — Галина Леонидовна Брежнева гэшэмнэй ямар хүн бэ!

А. Ч. —Һайн абери зантай, сээр һашхэлтэй, һайхан сэдх-хэлтэй хүн юм. Галина хүнүүд-тэ урин зохидоор, хүндэтэй-гөөр хандадагараа бусадһаа онсэ илгардаг. Галина Леони-довна эсэгдээл адли хүн гэ-жэ һанадагби. Тэрэ үлүү гөөр хубсала гэжэ оролдодоггүй хэн. Эхэ, эсэгынгээ дачада гое хубсала үмдөөд эрээ һанэ, түрэлхидын эзмэлшэдэг бай-гаа. Хүнүүдэй гуйлтые дүүр-гэхэ гэжэ оролдодог хэн. Иимэ заншалтай байһанһааа түлөө Галина заримдаа хүшэр бай-далда орохооо һанадаг бэлэй. 1982 оной ноябрь болотор ма-най бүлэ олон нүхэдтэй бай-гаа. Туһалыг гэжэ хүн бүхэ-нимнэ мөөндэ хандаха... Леонид Ильич Брежневэй һаһа барахада, бүхэ нүхэднэй гэд-дэргэ хараһоо...

А. К. — Хэһье хажуудат-най үлэжэ, хүшэр үедэ туһал-ха гэжэ оролдоогүй гэшэ гү!

Ю. Ч. —Үсөөхэн лэ хүнүүд үлэнхэй. Тэдэнэр маанэдые нуусаар, бээ мэдүүлэнгүй-гөөр дэмжэхэ гэжэ оролдо-дог. Юрэдөө сагаһаа ямар юумэний болохо байһанинэ мэдэ-хын аргагүй...

А. К. —Ямар нэгэ циркын хэрэгүүдтэ, «бриллианты» түү-хэдэ, уршага эбаданиудта ха-баатай байгаа гэжэ һамган ту-хайтай мүнөө ха хаанагүй бэшэгдэжэ. Эхэ төстэй нэгэ цыган тухайшье дурдагдана... Энэ асуудалда заабол харюу-салгы гэжэ баадханагүйб. Тээд асуудал табигдаа...

Ю. Ч. —Ойлгожо байнаб... Хуурмаг юумэн олон ааб даа. МВД-дэ хүдэлжэ байһан тула ямар юумэний болоһон тухай дуулаһан байха хэм. Тээд нимэ мэдээсэл орожо үзээгүй. Нам-ганайгаа, өөрингөө нэрэ хүн-дые хэмжээһаа талаар бүхэ хэмжээнуудые абажа шедхэ-жэ байба. Намда юумшье нюуг-

дадаггүй хэн гэжэ дэхад даб-тан хэлэнэб. Тиммэһээ Галина Леонидовна тухай хэлэгдэһэн үгэнүүд ямаршье үндэһэ би-римтагүй гэжэ баталнаб. Га-лина Леонидовна юрын хүнэй басаган бэшэ байһан тула бү-гэдэнэй өнхөрөл хондуулдаг, тэрэн тухай олон үгэ хүүр-гарадаг һааб даа. Тобшоор хэ-лэбэл, тэрэ муу хүн бэшэ...

А. К. —Тээд Цингун Бреж-невтэ юумшьеб тухай элдхэ-һэн байгаа гэжэ хөөрэлдэдэг. Энэ элдхэл Брежневэй һаһа баралгые түргэдэһэн байжа болоо гү...

Ю. Ч. —Энэмнэй тон хуур-маг һанэмжа, Брежневые, тэ-рэнэй бүлэе хардаха, муу бол-гохо зорилготойгоор хэлэгдэ-һэн үгэнүүд мүн.

А. К. —Юрий Михайлович, Брежневтэй хайшан гэжэ та-нилсаа хэмта.

Ю. Ч. —Галина Леонидовна-тай гэрлэхэ тухай хөөрэлдэ-жэ, тэрэ намайе эсэгынгээ де-

хоол бариха гэжэ столой саа-на бүгэдэ һууббди. «Һайса бодожо үзэһэнэйгөө» удаа-шиндхбэр эбааб гү!» гэжэ хоюуланһаанай асуухадань, толгойнууде доһоо хэмди. Хаана хүдэлхбшэ гэжэ Леонид Ильич удань һонирхоба. Тинхэдэ би СССР-эй МВД-гай түрмэнүүд болон колонинууд-дай политическэ таһагай на-чальнигай оргошын туцаал ээлжэ эбааб. 1971 хэн гү, али 1972 оной апрель һарада Га-лина Леонидовна хуулини өһоор һамгамни болоо хэн. Тинхэдэ бидэ Садова дүхэриг-тэй юрын гартэ (американ посольствоһоо холо бэшэхэнэ) нэгэ комнато хүлэлжэ эбааб хэмди. Албанай машиншье гэ-жэ намда байгаагүй, һамгам-нишье ажалдаа олонхи сагта эбадээр ошодог лэн. «Бүлүн машинэ үсөөн дуудахаш... Ма-шинээр гансал продукт эсэл-гэхэш...

А. К. —Леонид Ильичтэй тү-рүүшын уулзалта танда яма-раар һанагдаа хэм!

Ю. Ч. —Намайе залуу гэжэ голонгүйгөөр Леонид Ильич томоотой зохидоор хөөрэлдэ-жэ, хүдэлмэришэн абаһан жэл-нүүдэ аяхабтер дулааханһаар дурдан һанаа, дотоодын хэрэ-гүүдэй оргонуудай ажал хүдэл-мэрике дээшлүүлэхэ хэрэгтэй гэжэ хэлээ. Тэрэ үдэшэ Леонид Ильичтэй олон юумэн тухай нилээд удаахан хөөрэл-дөө хэмди. Шог зугаа дэл-гээхэдэ бэрхэ хүн гэжэ тин-хэдэ ойлгоо бэлэйб. Намга-наймни түрэлхид хэдэ зохи-доор намда һайшаагдаа хэм! Мүнөөшье тинмээр һанадагад, 181 сантиметр үндэр бээтэй, үргэн мүнүүдтэй, хара хүрин нюдэтэй гэжэ байгаад нам ту-хай хэлбэлхүүдтэ таамагаар бэ-шэдэг. Гансал нимэ байһандаа Брежневэй бүлэдэ һайшаагдаа-б гэжэ һанадаггүйб. Галина Леонидовна һамган болгожо аба-ха эрэгтэйшүүл тинхэдэ олон байгаа. Чурбановһаһье дээ-гүүр хүнүүд би һааб даа...

Харин Леонид Ильич өөр ту-хайгаа һайн дурасхаал үлөө-гөө...

А. К. —Леонид Ильичтэй үгэ булалдажа, хэрэлдэжэ үзөө хэн гү! Али гансал һайн ха-рилсаатай байгаа гү! Хүшэр жэлнүүд тохоолдоо хэн гү!

Ю. Ч. —Далаад онуудһааал хүшэр жэлнүүд эхилээ хэн. Леонид Ильич Галэ бидэ хөө-рые Крымда амархыемнай хо-до уридаг байгаа. Олонхи ушарта сугтаа амархааа ошо-дог хэмди. Крымдэ тэрэнэй хү-дэлмэрини үдэр үглөөнэй 8 сагһаа эхилжэ, орой үдэшлэн болотор үргэлжэлэ. Туһалаг-шадтаа хамта тэрэ өөрингөө кабинет ошожо, крайкомууд болон обкомуудай хүтэлбэри-лэгшэдтэй телефоноор хөөрэл-дэжэ, ямар байдалтай байһы-ень мэдэжэ эбадаг байгаа. Хи-лээмэ үнэтэй болгожо боло-хогүй гэжэ Леонид Ильич По-литбюрогай гэшүүдтэ хэлэдэг хэн.

А. К. —Мүнөө Брежнев бо-лон тэрэнэй Политбюро оро-нике доройтонги байдалда аса-раа гэжэ тоолоно. Та ямар һанэмжатайбт!

Ю. Ч. —Энээн тухай эбаһаар хэлэжэрихэнэ бэлэн бэшэ. Би өөрингөөл уялга дүүргэдэг байгаа ха юмбиб. Политбюро-гай гэшүүдэй хэжэ байһан

ажалда оролсодоггүй байгааб. Гүрэнэй болон партийна элитэ мэдэжэ ажал ябуулажа эа-бол һайн шонжонүүдтэй бай-ха гэжэ юмдэһьеб һанадаг-би. Леонид Ильич Брежнев ороной хүгжэлтэдэ ямар ху-битаяа оруулааб гэжэ түүхэ-шад шонжэлэг лэ...

А. К. —Брежнев Политбюро-гай ямар гэшүүдтэй нүхэсэдэг хэм бэ!

Ю. Ч. —Андропов, Громыко болон Устинов тэрэнэдэ һай-шаагдааг байгаа.

А. К. —Черненко, Суслов, Горбачев ямараар һанагдааг байгааб!

Ю. Ч. —Черненкошье, Сус-ловшье тэрэнэдэ һайшаагда-даггүй хэн. Михаил Сергеевич Горбачев дэлдэд онуудтэй эсэс багта ЦК-гай секретаряар һу-тагдаһан байгаа бшуу. Леонид Ильич Горбачев тухай муу юумэ хэлэдэггүй хэн. ЦК-да залуу кадрнууд хүдэлжэ өһо-той гэжэ Брежнев ходо хэ-лэдэг байгаа.

А. К. —Брежнев орон дотор-хи байдал тушаа хэр һайнаар мэдэдэг хэн бэ! Орон дото-рой бодото байдал тэрэнһээ нюугдааг байгаа гү!

Ю. Ч. —Орон доторойнгоо байдал тон һайһаар тэрэ мэд-дэдэггүй хэн гэжэ батээр хэ-лэнэб.

А. К. —Брежнев Хрущевшье хоер дахин алаха тухай за-хиралта үгөө гэжэ Семичаст-ный мемуарнууд соогоо бэ-шэнэ. Энээндэ этигэнэ гү!

Ю. Ч. —Хүшэр Семичастный диншье һаа, тэнэг үгэнүүдые бэшэнэл даа.

А. К. —Танда хэн Брежневэй һаһа бараһан тухай мэдээсэб!

Ю. Ч. —Үглөөгүүр миним ажалда Витус (Галина Леони-довнагай басаган) хонходожо, дачада түргэн ерэгтэй гэжэ мэдгүүгээр хэлээ. Юн болоо-б гэжэ асуухадань, тэрэ харюу-сангүйгөөр трубкага табигжэ-хөө хэн. Би дары түргэн һам-ганайнгаа ажалда ошожо, суг-таа дачада ошожо, хоердохи дабхарта гарахаданай Леонид Ильич һаһа барихаһан хэбтээ бэлэй. Хажуудань Ви-ктория Петроуна болон харуул-һаа ондоо хэһье байгаагүй. Удэшегүй дачада Чазов эрээ... Юрий Владимирович Андропов баһал ерһэн бай-гаа.

А. К. —Һаһа бараха үедэһ докторнууд хаана байгааб!

Ю. Ч. —Леонид Ильич вра-чуудыа үдэшлэн багта гэр-тэн элгээдэг зантай хэн. Врач гэшэ баһал гэртээ амарха өһотой гэжэ тэрэ тоолодог бэ-лэй. Ноябрьн 9-дэ (һаһа ба-рахынгаа урда тээ) Леонид Ильич агнууриһаа эхэл урма баартай ерээ, үдэшын хоол барлаб, «Время» программа харһанайнгаа удаа тоһолга руугаа амархааа ошоо хэм. Леонид Ильич баримтата филь-мүүдые, илангала байгааһан ту-хай фильмүүдые хараха ду-ратай байгаа, ЦК-гай пленум-да харажэ үзэгдэхэ материал-нуудтай танилсахаа үглөөнэй 8 сагта ошохо өһотой байһан тула үглөөгүүр эртэ харюу-лээрэгтэй гэжэ Леонид Ильич харуулда зогсогшодот хэмдэ хэн. Энэ пленум ноябрийн 15-да болохо байгаа. Тэрэ үдэ-шлэн шунһанһаа дораса 120 ба 80 байгаа. Бээмин һайн гэ-жэ тоолоод, Леонид Ильич врачнууде гэртэн элгээжээр-кеод, өөрөө унталынгаа та-һагта амархааа оробо. Тэрэ үглөөгүүр багта һаа бараа.

А. К. —Колонидо ямар бэл!

Ю. Ч. —Чурбановые колони-до оркестртэйгээр утгаа гэжэ хаа хаанагүй соносоо хэм. Тээд юн нимэ байха хэм даа... Би юрын лэ хүн ха юмбиб. Колонидо хэдэн цех би. Моро-жено хэдэг амһарта бүтээдэг слесарь гэшэб. Брежневэй хүргэн хубуун гэжэ хэһье онсэ илгаруулдаггүй. Булан-гай хамта ажал хээшэ, булан-гай хамта столоводо ошоташ...

Нижний Тагил, 13-дахн коло-ни. 1990 оной февралын 24.

(Үргэлжлэл. Эхнийн 22—31-
дэх номернуудта).

Бидэ, Сибирь орондо ажаһуу-
дог арад зон, тиимэ хүйтэн зо-
соохтой зон бэшбэди, тад һөөр-
гэ, дан үлүү халуун шунатай зон
хүндэдээ болохобди. Тиммэл дээ-
рнэхэ бидэ тэрэл хэбээрээ хэ-
дэнэйш сагта абана бэшэ аалди
даа. Би халуутар һөөргэ «дурд-
мэтгэл лэ» гэжэ ээрхэн баймжэ
болооб, зүгөөр зарим шүүмжэ-
лэгшэд болон түүхэшэдэй үмэ-
нэ хүлисэл гуйжа байхагүйб. Мү-
нөө мөртөгдөхөн эгээлэй багша
Дачиниовае үмөөржэ, халуутар
һөөргэ ээлхэн үгынгөө түлөө
юундэ хүлисэл гуйхабиб! Панида
Михайловна гэжэ гайхалтай най-
райхан зонтой, сэхэ сэлбэр яб-
дантай хүн байһан юм. Тэрэнэй
түүхэл мэтг минин бүхэ наһандэ
мөртөгдөхөгүй дуурсхал болон
үлэнхэй. Баян хүнэй гэр бүлдэ
төрөөшье һаа, тэрэ юрын буряад
зоной дунда уржажа, хүн болоо.
«Манай хубисалай үнгэ» гэжэ
ээлэхэ дүүрэн эрхэтэй байгаа.
Тэрэнэй ехэ ахань энэ хубиса-
лай түлөө тэмсээд, Яхадта баа-
райгын үхлөөр унаһан юм. Ха-
рин нүгөөдөхи ахань Сүхэ-Баа-
тарай үнэн хани нүхэр «Баһан
Чойбалсан»-ий багша багһаа. Тэрэ
ахань са.зонтондэ алуулһан юм.
Тэрэн гүхэй бэшгэдхэн «Минин
багша Дачиниова» гэхэн Чойбалсан
сайн багтан ном мүнөөшье би-

Май харьы бураадууд үни урд
сэгтэ эгээл тэрэ Хурсанга хадны
ташаланда ургадаг улаан "сэс"
гэй нэрээр улаан зудан хара гэж
нэрлээ юм гэж хэлэхэ гэнэ
гүйб. Улаан гэхэн үгэ юумэнэй
үнгөс зургаалхынгаа хажуугаар
юумэнэй шанар элирүүлдэг үг
юм. Улаан гэсшээ найхан гэхэ
үдхатайгаар ород зохиё, бураа
дуудшье хэрэглэдэг ха юм. Хур
санга хадада ара үбэргүй улай
ран, дүлэтэн байһа улаан сэс
гүүдье гоёшоожо, улаан зудан
һаратай басууллада, нэмдэ зохи
шани байдаг дээ.

Һүүлдэнь Оошбэ, минни ах
Сэрэн, ехэ аха Матвейдэм һүү
дэнь хадамда гараһан түхэрээ
сгааан шарайтай Бартаан гэж
басган бидэ дурбэн хем а Дээ
дэ-Үдэ хотодо Постышевсэй нэ
рэмнэгтэ ФЗУ-гай нургуулида һу
раа һэмди.

ФЭУ-да хуралсахан жилийн тухайгаа бүхэлд туйвч бичээд өөрсөддөө өгч сэд даа, байн бичээхэйн байгаа. Харин муноо эндэ 1930 оной улсан гудан харагдсэ эхлэжэ, Буряад-Монголой Автономийн Совет Сэцхалис республикийн нийслэл хотодо Республикын эрх бэл жэлэй ойн бээр тухай хэргэ ханаатайб. Май харада нийтэ-транспортна хандиргэ хэбсэдэ зүйүүд Дээдэ-Үдэдэ Сүхэй аймгуудтаа сүлгараа лэн. Тэрэ хайндэр хоёнохо зүүа хойшоо долоонд оной газарта оршолог Дэлэ-Очгостойдо болого гэжэ харагддаа лэн. Иймэ. Хандиргэ бэлэдлэл бидэргүйгээр, ФЭУ-да хурадаг үлбүүдгүйгээр, хэбсэргүй хэсэсм даа. Яадагдгадэ, бидэнэр Буряадай эрдэс дүйн хүдэлмэришэн анги болно буюубди. Ийн бидэнэр хайндэртэ бэлэдлэл хэжэ зогсой тосго орлоосбо гэзэшбди.

Хүндээ үнхэгшд, МАССР-
арбан жэлэй ойн байгдэртэ х
бадалсалга, тухайгаа хоёрлүй
Энжмэй аймагтар гоё юмэн ба
лолон юм. ФЭЗ-гай үнхүүд э
гэдэ, жасган, балай гоорш
бэш хаа, нилээд зоригж
тойсгор буюрад хэлэн дээрэ «
териацинала» дуулдан, пра
тельствоина трибуны хамжууг
гарга бэлэхбди. Бидэнэртэ, тү
дундаа Баригдмал байган пар
возаган азабарилгын завод
ерээдүйн токарь, слесарь дэр
шуул болон түмэр шудхагшд
нила эхэ нур жабхаланта хэр
даалгагдahan байгаа бшуу.
дэнэр тинмэшэ олон бэшэ н
ди. Оройдоо нэгэ минута хэ
гү, али хоёр минута соо три

нын хажуугаар гараа бэлэйбди. Тээд хүн бүхэмнай етэ удаан ябажа гараһан шэнгээр ханаа һэн. Трибуна дээрэ хэниие хараабибди?

Би сэдэхэлээ хүдэлхэндөө орой муртэй юумэ хэрэггүй бэлэйб. Нюдэмни харгаа хэн. Трибуна орой алагар сагаанаар харагдаа бэлэй. Юундэб гэхэдэ, сэлмэ нэрэтэй үдэр дайралдаа, тинхэдэ хүтэлбэрлэлгшэд булта сагаан хубсаһатай байгаа. Тэндэ болоһон хоёр юумые тодоор хананаб. Нээдэхинь, республикын түрүүшын комсомолшууд физкультурнигуудтай нэгэн Николай Левский гар дээрээ ябажэ трибунын хажуугаар үнгэрөө хэн. Тинхэдэнь хүн зон алыгаа айтхаб тар шангаар ташаа бэлэй. Хоёрдохинь, Буркеевдивизионной морисэргтшэд гүйлгэлдэн ябажа, нэлмээрээ бурганаа таһар сабшаа бэлэй.

Уншагшад, би тугаар трибуны хажуугаар дуу дуулалдан гаран тухайгаа хэлээ хэмнэе. Ямархэнэ хайндэр болоо гэснэ хэм

СССР-эй правительствада манай
бүрээд арад шэнгн багахн ара-
дуудай соелой хүгжэлтэ гүрэнэй
охээн удха шенартай хэрэгэй
тэнхershгүй хубин болоходоо,
энэмнэй бүхн дэлэйн түүхэдэ
ороһон гайхамшгта найхан, хо-
морой сагай баримта мүн бэшэ
аал!

Залуушуул, 1940 оной зунай
харануудта гаранан газетнуудыг
нэхэмж хараарайгты. Дэлхэйн бай-
дал тухай ямар түгшүүрилт мэд-
дээслинүүд тунхаглагдагша нэм!
Эдэ өхэ гүн удхата мэдээслнүү-
дэй хажуугаар Москвад боло-
жо байнан Бураад-Монголой ис-
кусство болон литературын де-
кадын ябаса тухай материалнууд
ямараар үгтээн байнаб гэжэ
нонирхоорайгты.

«Правда» газетэдэ хэргэн ур-
гахан буряад арадай хугжмэтэ
соёл болбосорол тухай Емельян
Ярославскийн статья хэлбэгдэ-
хэн. «Правдада» Буряад театрай
табиһан жүжгүүд тухай дэлгэрэн-
гы тоосоон үгтэдэг, шүүмжлэг

сэдэхэн сэдэхэлье, хүнөө дуу-
лахан юумээ хуу хамталаад,
намдаа өйхөбтөрөөр хөөрөх бэ-
лэй. Харин Иосиф Желбанович
Жербаков тинмэ хүн бэшэ юм.
Тэрэ заандан модон шэнги сэхэ
сэбэр хүн бшуу. Иосиф Жерба-
ков оперын театрта арбаад гар-
рам жэлдэ хоорто дуулаһанайн-
гаа һүүлээр юридическэ дээдэ
эрдэмтэй болоод, үннхэнэй ара-
дхэй судьягаар ажаллажа байна.
Хүтэй хуби заяан гэшэ имэ
Һонин байна бшуу даа!

Хүнэй хуби заяан! Хэды олон хүнүүдэй хуби заяан өөрым ху- би заяантай холбоотой байгааб! Энэ наһандаа ехэ олон хониг хүнүүдтэй уулзаһан, олон тоотой хайн нүхэдтэй, сэбэр сагаан ха- нгатай олон тахилнуудтай боло- хон хүнши гэжэ нүхэрни намд- зүб хэлэдэг юм. Хүн бүхэн зан- гаараа тааралдаһан нүхэдтэй бай- даг гэшэз ааб даа. Гэхэтэй хам- та хүн бүхэн баһа дайсадтай!

Африкан БАЛЬБУРОВ

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

Бурядаймай республикын анх тогтооор арбан жэлэй-ой х юм. Бидэнэр өөхэдэнигөө энэ һайндэртэ гээл эхэ юмэ хэлэ зон шэнгээр, угаа һайханаа дуулалдаһан мэтээр һанаа бэлэйбди. Тингэжэ һанаха ёһотой байгаа сомди. Юуб гэхэдэ, үрдэ үдэрнүүдтэй бэлэдхэл хэхэдэ бидэ эхэ зоригжолтойгоор дууладар һэмди. Тинхэдэмнай миние айтхатер шонга, һайлан хоолойтой байнат, һайндэртэ үшөө гоёр дуулаарайтгы гэжэ, олонхитай хожомоо дуушан болох байно гэжэ байжа яһала магтһан байгаа бшуу. Хожомоо бидэнэй олохидшоо бэшэ һаа, минимэй дуушан болоһон байни Тэрэмэй зон бэ гэхэдэ, Ошшо Жербаков та юм ФЗУ-гай һуруули дүүрэгһэнэйгээ һүүлэртэ хэдэй жэл заводто хүдэлмэрлөө һэн. Бидэ сугтаа ажалларай байгасди. Удсаан Бурядаһан оперын театрай байгуулагдаха, Жербаковсэ тэндэ хүдэлмэрлэһэнэй эхэхи хүндэтгэвэр үдэшөө бэлэйбди. Тийн үедэ оперын театр Москвада минисетто болон литературтын дүнада үнэгэрлэхэ бэлэдэжэ байгаа, Тийн миний хани нүхэр Ошшо Жербаков оперын театрай хосрой дууша-гэр эбиабал даа.

Энэ хэдгээ дээдэ сэрнэй хагалгын Агууехэ дайнай уржал — 1940 он бэлэй. Ендэ, дээ, үеыи зол, малай агууехэ Энэ сэрнэеи сэршэн тойрон уласко рондын байдалай улам шэжүцэнэ болж ий байнгын тухалаше нэмди. Эгээл иймэ шэрүүрхэ байдалда Буряад-Монгол искуство болон литературын дакарды Москвада үнгэрхэхэ туха тогтоол партиин Центральна Комитет болон Советскэ правительсто абалэн байнэ бшуу.

Тийхэдэ зарим үйлэ хэрэгү бии юм. Тэрнине тайлбарил гэж оролдохонойшье хэрэггүй өөрөө ойлгосотой байдаг. Жэшээ хэдэ, 1940 ондо Москвада үнгэ гэгдэхэн манай искусство бол литературын декадые абажа раял даа. Энэ үшөр хэдыл минни уя хүдэлгэхэ байта. Юу дэб гэхэдэ, дэлхэйн өсгори өронуудай нэгэн болохо ман

шэдэй магтаалта рецензинүүд
совет культурын ахмад ажа
ябуулагшадтай найшаалта ханам
жанууд толилогдодог байга
Москвагай бүх гээтэснүүд Бу
рлядай декада гэжээ айна
ехэ удхатай үйлэ хэрэг болон
гэжэ уншагшадтаа мэдээсэдэ
төөнтэ засагай үедэ Россия ар
дууд соо ядуу байдалтай байна
дөрлөгдөн мүлжээдэгэн бурла
арад мэргэжлэн искусствот
болсо, этгэхэн аргагүй богон
хон болзорто нимэ амжалта ту
лгадаа гэжэ бэшэдэг хэн. Нэ
рээшөө, манай декада гайхалта
ехэ амжалтатайгаар үнгэрөө б
лэй. Советсэй правительствэ д
кадада хабаадагшадые үндэр ш
агда хүрээгэн хэн.

Декадада Москва ошожо ерэн-
найм хүүлээр Иосиф Жербаков
хоо (тэрнийг багын нэрээ
Ошоб гэж нэрлэхээ тийхээр
болеод ябааб) декада туха
тэнд болохон сэдхэл хүдэлг
мэ үүлэлгэнүүд тухай, Моск
хото болон хүн зон тухайн, пр
вительствын хэзэн сайлалга т
хай, нэрлэхдээ бүх тараа
үзэлэн юумен тухайн би хураб
накирхабо гэсшэб.

— Мэдэнэ гүш,— гэжэ Иосиф Жербаков ээмэтэй юумэндэл халта харуусаа хэн.— Москвада байһон юумэн, хараһан, үзэхэ, юумэмчиг нэгэ этигэхын аргагүй манай соо байһагдал хараа һэн. Бүхы юумын ямар бэ даа нэгэ зүүдэндэл хемдэ һанагдана. Би нээрэһээ тэлэнбэ! Би өхтэ хилижэ, этигэжэ явжа байгаа һэн. Манай бүрэлд хубууд, басагад урив. Бэлигыг Москвагыхид эдүндэрсөөр сэгнээ гэшээ гү? Эдэ алыга ташалган, эмэршалганууд эдэ гэжээгүүд, энэхбилгэ, эдгар өдөлгөн бүлтэ манда зориг

лагдана гэжээ гү, гэжэ ойлгож
хдаха хүм. Ямар юумын тусгагч
лан илгэжэ, шамдаа хоёрэжэ үг
хээз мэдэжэ эданаб, бүхы юумэ
хуу байн, хуу нонин, хуу дабта
дэшагүй байгаал дээ...

Иймэ юмэ дуулахадээ, би үнэ
мээ хухарбаб. Гэбэшье нүхэр
ойлгоо нэм. Ойлгосотойсье ю
ааб даа. Ондоо хүн наа, энэ т
рз юмэ нэмээгээд, өөрын

байдаг. Тэрээн шэжиг намдаш
баһа дейсэд, муу ханадаг хүнүүд
хоролхож, нүдэ шүдөө үзүү
лэдэг амитад баһал би и юм да
Тезд иимэ муу ханаатай, модо
һүүлэт хүнүүд бодото хани н
хэдтэм орходоо һураггүй үсэ
байха. Тиммэхэ һайн хани нүс
дөөрөө, сэдхэл зүрхөөрөө /дэ
гэр, уран бэлгээрээ түрүү х
нүүдээр нүүхсээр, сүг хамта н
гэ өжөл хэнэ, зэргэ алхалжа яб
хада хэды һайхан бэ дээ гэгэ
ханаа-едам, зосоом наран гар
dori

Москвада болохон Буряад-Мо
голой искусство болон литер
руйн түрүүшын декадада хаб
дахан хани нүхэд тон олон ки
Тиммэхээ эндэ хэниень нэр
хээ бүри ойлгожо ядажа, г
хашоод байгаб. Энэ нсм соол
Иосиф Жербаховые дурдах
хэтэй байгааб, юуб гэхэдэ, т
мнхин үхибүүн бэлын нүхэр г
шэ. Бншэ нүхэдни тэрэндэ ю
жүтөөрхэжэ байха һэн гү д
Би искусство болон литерату
да хашоотай хани нүхэдөө бу
тыг нэрлэхэ һэм, тээд нэрл
нэрлүүхээр, миний һанан һан
хээрхөөр нүхэдни даншо оло

Гэгэний хани нүхэдэйнгоо нэгтгэе. Энэ най Москвада болоһон туруушша декадада эгээн эхээр суурхайн РСФСР-эй гредай артистка бол дожда Казакска Петрова болно. Ендэ бүри үнийнэй, залууга нүхэд зомди. Эгээн хушар хүн хэсүү сагта хуби зэягемнай мэни холбоһон юм.

— 1942 оной шэмэрүүн үб
холын 74-дэхи разьезддэ гэршү
хын каша-концентрат эднэн
Һаанаа гүш?— гэжэ би Надеж
Казановнада ходо һануулдаг хү.

Хүндэтгэ уншагша! Хэрбээ эх
нэр хүнтэй тон сэвэр сэхэ, хур
сөлгүй үнэн хани нүхэсэлые б
наһаараа сахижа шадаа һа
тэрэнэйнгэ түлөө өөрынгөө кол
сомолдо, өөрынгөө партида үл
сэдхээлэй эгээн халуун баяр бая
халан хүргэхэ аһотойш, хари
тишһэн хойноол ээинэр хүнд
хандуулагдаһан хани нүхэсэлэ
аруун һайхан сэдхээлые бзедэ
ебажа ябата тиниэ шадабаритай

гаар хүмүүжүүлэхэн энэ эсгэг
хоёртоо найнине хүргэлэ эргэ-
гэйбди. Би энэ маһатай болошо-
һон хойноо бээт найрхата гэжэ
оролдоно бэшэ. Нээрээшье, хүн
гээшэ үбгэрээдөөл, эдлэлхэн бүхы
маһан соогоо химгадажа шөдө-
һон найн найхан хэрэгтэ, сэхэ сү-
бэр ябадалаа үнэн бодотоорн
сэгнэжэ шөдөдэг болоно бшуу.
Эхэнэр хүндэ хани нүхэрэй ёһоор,
ямаршье хурисалта сэдэглгүй-
гөөр, сэхэ сүбэрээр дурлажа ша-
даха ябадал гээшэ манай совет
ёһо гурим мүн, иматгал манай
байгуулалтын онсо өөрсэ үлгэр
жэшэ мүн гэжэ би ходоодоо һа-
нажа ябадагби. Яахдааб гэхэдэ,
эхэнэр хүн гээшэ манай общес-
твын адли тэгшэ эрхэтэй гэшүү
болоно ха юм. Имаггал манай
совет орондо басган хүн гээшэ
комсомолой ажалаар бидэнэй
хани нүхэр болодог, харин эхэ-
нэр болоходоо, партийн шугамаар
манай хани нүхэр заанда үлэдэг
заншалтай бшуу. Иимэ юумэн
бэшэ ямаршье гүрэндэ угы юм.
Харин манай орондо эхэнэр хүн
эрэшүүлтэй адли тэгшэ эрхэтэй
болохой, энэинине бидэ туйлаа-
бди, гансал эрэ хүнүүд дунда
нүхэсэхэ бэшэ, харин эхэнэр бо-
лон эрэ хүнүүд хоорондоо эбтэй
нүхэсэл байгуулдаг болоо, энэ-
нине мун лэ бидэ туйлаабди гэжэ
бүхы дэлхэйн хүн түрэлтэндэ
совет ёһонхой хуулиа омогорхол
тойгоор хлэлэхэ хүсэд дүүрэн эр
хэтэйбди.

Надежда Петрова эдир залуухандаа Алайрай аймагай нэгэ бүрлэд колхоздо амаллажа байгад Тэрэ нутагтань бүрлэдүүд данда ород нэгэ обогтой хэн. Нада басаган айхабтар хайхан хоолойто бэлэй. Манай республикада хайхан хоолойтой дуушад хэрэгт боложо, хүдөө нутагуудаар билигтэй залуушуулые бэдэрлэн байгаа. Тийн Алайрта Надежда Петрова оложо, Улаан-Үдэ өсөрхөн ха. Эдир залуухан басагана саашаа ургаха, хоолойгоо улаа хайхан хонгоо болгохо, тийн республика соогоо суутай дууш болохо хэрэгтнь совет засаг юм гэзшье гадмаагүй. Хэнэйшье мэдэхээр, Надежда Петрова консерваторидо орохо тусхай бэлэдхэгүй байгаа хааб даа. Тийхэ үед хүдөө нутагуудта хүүгэдэй хүгжэмэй хургуули гэжэ байгаага ха юм. Харин мүнөө алишье амалта хүүгэдэй хүгжэмэй хургуулинууд бии гэшлэл. Тийн гэхээ зарим түрлэхид тиймэ хургуулинуудта үхибүүдээ хургахаяа ардагын гу, али нутагай засагач хийнай тэдэ хургуулинуудай аж хүдэлмэриние мэртэйгөөр ябуул гэхэдэ, хаад түбэг татадаг, дэжидэггүй ушарын өхэ гайхалтай Москваһаа зориута уригдаа багша Нада Петровада хүгжэааһан, мэргэжэлтэ концертмстернууд дуу дуулуулжа хурһан байна. Канадын эскимосуу, аюулта хуби заяан тухай бэшэ Шарли Моуэттын ном уншаад ланхан хүнүүд, Холбоото Штадта негрнүүд болон индеецүүд хара шарайтан гэжэ илгах, Юба Родезид расизмын ёһо барилталх, Португалида арад зондо эсэргүү геноцид хэрэглэхэ хара муухай ябадалда дурлаа гутаа хүнүүд манай орондо үндэһ соёлой бэлигтэй түлөөлэгшэйд бэлдэдэгшье, бэлдэжшье байгаа. Харин бага яхатан болоходон эдэ бэлигтэнийе үшөө өхэ анхралтайгаар ургуулан хүгжөөд юм!

Надежда Казаховна Петрова х
жомын Москвагай консерватор
дүүргэжэ, суута дуушан боло
хэн. Гэбшье мүнөө урин зантай
хүхюун зугаатай басаган занда
үлэнхэй.

э (Үргэлжлэлийн удаадахн ном-
мерто гарах).

КПСС-эй ОБКОМДО БОЛОНОН УУЛЗАЛГА

Августын 3-да КПСС-эй обкомой нэгдэх секретарь Л. В. Потапов республикийн залуушуулай түлөөлэгшэдтэй, комсомолой хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзалга үнгэргэв.

Ямар ушараар, ямар шалтгаанаар нүхэр Беляковой ондоо ажалда элгээгдэхэн тухай залуушуулай газетын уншагшад мэдэнэ өнөтэй. Республикийн коммунистууд ЦК-да хандажа, Буряад республикада Л. В. Потаповы бусаахыг гуйхан байгаа гэжэ баһал мэдэнбди. Л. В. Потапов манай республикада хүдэлхэн, бүгэдэндэ мэдээжэ болоһон ударидагша юм. Республиканска организациин партийна ажабайдалда хубилалтануудыг оруулха байха гэжэ найдаһандаа коммунистууд нүхэр Потаповы республикадаа урла бшуу.

Нэгдэх секретарьһаа гол түлэб бүхы юмэн дундыдаха гэжэ эли. КПСС-эй XXVIII съезддэ тэрэнэй үгэһэн сэгнэлтээр республикийн хунууд өхтэ һонирхоо. Комсомол хадаа партиин эрээдүй, тиймэһээ тэрэн тухай эртэһнээ бодохо, туһаламжа дэмжэлгэ үзүүлхэ шухала. Дэлгүүрэй экономико тээшэ дүтэлжэ ябаһан шанга сэгтэ залуушуулай байдалыг һайжаруулха гэһэн шухала асуудал табигдаха өһоороол табигдана. Орон дотор боложо байһан бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ сэгнэлтэ үгэһэнэйнгөө удаа нүхэр Потапов ингэжэ мэдүүлэ: «Партида демократизаци гүнзгийрүүлхэ ябадалыг удаашаруулжа байнабди. Тиймэһээ бүхы юмэ түргэдхэхэ, шанга хэмжээнүүдыг абаха гэжэ оролдохо өһотойбди».

Уулзалгын үедэ табигдаһан олон асуудалнуудта тодо харюунууд үгтөө. Юрэл һонирхоһонойнгоо түлөө бэшэ, харин һанааһы зобоодог асуудалнуудта харюу абаха зорилготойгоор залуушуул энэ уулзалгада эрээ.

Уулзалгада олон асуудалнууд табигдаа гэжэ дабтайбди. Комсомолой рескомой үзэл сурталай таһагыг даагша Б. Цыдыповэй табигһан асуудалыг онсо тэмдэглэмээр. Буряад хэлэн дээрэ бээ даанги залуушуулай газетэ байгуулха тухай тэрэ дураджаа. Потапов тэрэннэй һайшаан дэмжэлхэн байна. Гэхэ зүүр, энэ асуудал түрүүшын жэлдэ зүбшэн хэлсэгдэнэ бэшэ.

Ингэжэ бээ бээ ойлголсохо ябадалда һуури табигдаба гэжэ хэлбэл, зүбтэй ха.

С. БОЛОТОВ,
манай корр.

ГЭМТЭ ЯБАДАЛ

МВД-һээ мэдээсээнэ

1990 ОНОЙ июлиин 30-һаа августын 6 болотор республикийн дэбисхэр дээрэ 182 гэмтэ ябадал гаргагдаа, тэрэ тоодо 3 хүнийг алаа, 10 хүнийг хүндээр шархатуулаа, 4 хүсөөр эдлээ, 12 дахин тоноо, 11 хүн хулган ааша гаргаа, гүрэнэй баһинтын эд зөөри 20 дахин хулгайда ороо, 81 дахин үмсын зөөри хулгайлаа, 7 дахин наркотическа бодосууд абаа, 2 дахин милицийн хүдэлмэрилэгшэдтэ эсэргүү ябадал гаргаа, 11 дахин бүсэд гэмтэ ябадал гаргагдаа.

Улаан-Удын «Простор» гэхэн кооперативай хүдэлмэришэн байһан Г. В. Душенков июлиин 30-да эндэ эрээд, эрхэтэн

ГАРГАХЫНГАА УРДА ТЭЭ БОДОЖО ҮЗЭ

Б. гэгшын автомашинна сооһоо 2800 түхэриг мүнгэ хулгайлаа. Тэрэ баригдаа.

Хутагаар хадхууһан Прибайкалийн районой Зырянск тосхоной С. гэгшэ июлиин 31-дэ Турунтаевый больницада оруулагдаа. Нютагай ПМК-гай тракторист В. К. Неродов архи ууха үедөө хутагаар хадхаа гэжэ тодорхойлогдоо.

Июлиин 31-дэ Татаурово станци дээрэ эрхэтэн А. И. Волосков хамта ажаһуудаг эхэнэр Б. гэгшын, мүн тэрэнэй хүршэ Д. гэгшын хутагаар хадхаа, Тэрэ баригдаа.

Августын 1-дэ Кабанский районой Селенгинск поселогой С. В. Ершовто 14 дайшалхы патронуудтай пулемёдой лентэ байһынь абаба. Энэ ушар тодорхойлогдожо эхилэнхэй.

Августын 4-дэ мотоцикленууд дээрэ һууһан хэдэн залуу хүнүүд ойрын райондо оршоһон сэрэгэй частыда эрээд, хутагаар занжа, дайшалхы машина жолоошонһоо буллажа абаад, рядовой Х. гэгшын байһан майхан дээгүүр гараа. Солдат тэндэ наһа бараа. Гэмтэ ябадал гаргагдаа БСХИ-гэй студент Б. И. Цынжилов, Хялгын совхозой хүдэлмэришэд Э. А. Цыренов, Б. Т. Банзаров, Б. В. Тугульдуров, 11-дэхи классай хурагша В. Д. Анчиков, хаанашье хүдэлдэггүй Б. В. Дондопов болоно. Тэдэ бултадаа баригдаа. Эдэнэр Бурдун һууринда ажаһуудаг, гэмтэ ябадал гаргагдаа хотгуунууд байгаа.

Августын 6-да Бэһүүрэй совхозой механизатор В. Г. Цыренов хотгуугаар хэмэл буугаар Артем хубүүгэ, мүн эрхэтэн В. Д. Трапезниковыг бууджа алаад, һүүлээрнэ өөрыгөө хооронжорхоо.

Августын 5-да Улаан-Үдэ хотодо Улаан-Удын мехлесхозой хүдэлмэришэн А. В. Киселев эрхэтэд Р. болон К. гэгшэдтэй хамта архи ууһанайнгаа һүүлээр тэдэнэ хутагаар хадхаба. Нэгэниинь абаһаар наһа барашоо, хоёрдохын больницада оруулагдаа. Киселев баригдаа.

Тэрэл үдэр Улаан-Үдэ хотын Демьян Бедныйн үйлсэдэ таһилдаггүй эрэгтэй хүн эрхэтэн эхэнэр А. гэгшын гарһаа сеткын буллажа абаба. Тэндэнэ мүнгатэй сүүмхэнэ байгаа. Милицийн харуулай-постын албанай хүдэлмэрилэгшэд «Барилгашан» гэжэ кооперативай хүдэлмэришэн А. Ананьевыг бараа.

Энэ хугасаа соо республика дотор 21 харгын аюул болоо. Энээнэй эсэстэ 4 хүн наһа бараа, 21 хүн шархатаа, Тэрэ тоодо нэгэ үхибүүн шархатаа.

20 түймэр гараа. Энээнэй эсэстэ арадай ажасы 25500 түхэригэй хохидолдо ороо.

Элдэб аяг ааша гаргажа, хуули эбдэхэнэй түлөө 606 хүн Улаан-Үдэ хотын дотоодын хэрэгүүдэй таһагта асарагдаа.

Элдэб гэмтэ ябадалнуудыг элишэлхэ арга олголгодо дотоодын хэрэгүүдэй органуудта мэдээсэлэн эрхэтэдтэ МВД баар хүргэнэ. Хаяхад жэлэй туршда «найдалай телефоноор» милицидэ хонхондожо, 22 гэмтэ ябадал элирүүлэгдээ.

КИНО

«ДРУЖБА»
ТАИНСТВЕННЫЙ ОСТРОВ — 9-30, 109-ый ИДЕТ БЕЗ ОСТАТКОВ — 11-10, 13, 15, 19-10, 21, КОКОН — 17.

«РОДИНА»
МУЛЬТФИЛЬМЫ — 10, 16-20, ПРЕСТУПЛЕНИЕ АНТУАНА — 12, 13-50 (удл.), 18-10, 20, 21-40, НА ТРОПЕ ВОЙНЫ — 23-20.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал — РОМАН С КАМЕМ — 10, 12-10, 14-20, 16-30, 18-40, 20-50. Зеленый зал — БОЛЬШОЙ — 10, 12-10, 14-20, 16-30, 18-40, 20-50.

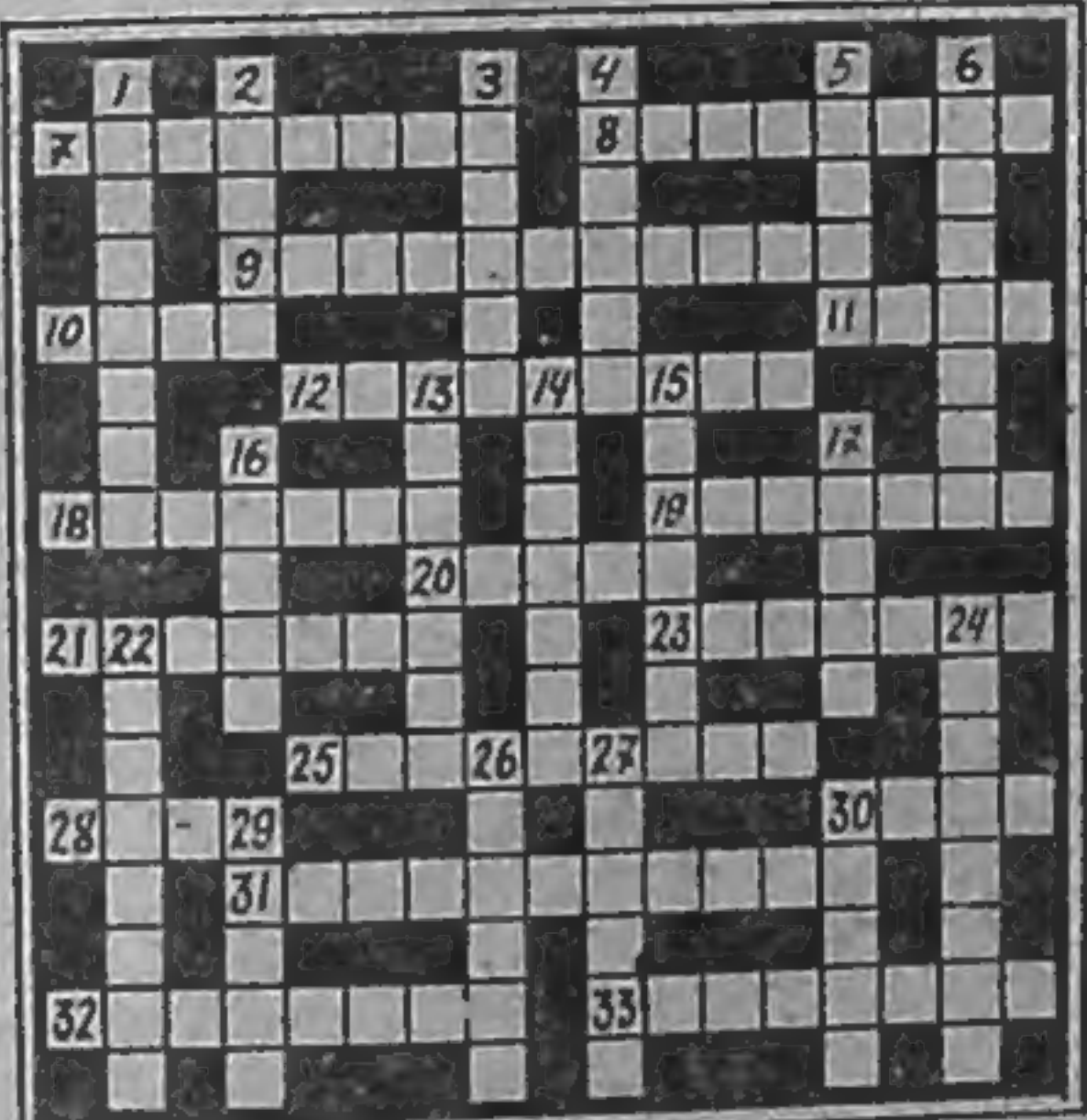
«ОКТАБРЬ»
КРАСНЫЙ ГАЛСТУК — 9-40, ОХОТА НА ЕДИНОРОГА — 13, 16-40, И ПРИДЕТ ТОТ ДЕНЬ — 11-10, 14-30, 18-10, 20, 21-40.

«ВОСТОК»
КО МНЕ, МУХТАР! — 13-30, КОДЕКС МОЛЧАНИЯ («МЕНТ») — 15, 18, 21.

«БАЙКАЛ»
ЭГРЕТА ИЗ СЛОНОВОЙ КОСТИ — 16-30, МОЙ ДРУГ — ПРЕДАТЕЛЬ — 18-30, 2030.

«АРШАН»
ХИТРАЯ ЗАДАЧКА — 17, ПРИКЛЮЧЕНИЯ ГАЙДУКА АНГЕЛА — 19, ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ, ИЛИ ОПЕРАЦИЯ «КООПЕРАЦИЯ» — 21.

КРОССВОРД

По горизонтали: 7. Дальневосточное прибрежное рыболовное судно. 8. Народный артист СССР, певец. 9. Свойственное женщине чувство к детям. 10. Северное название белого медведя. 11. Атмосферные осадки. 12. Расстояние между бойцами или частями строя по глубине. 13. Жареное или вареное мясо с приправой. 19. Чертежный инструмент. 20. Английский писатель, автор романа «Джуд Незаметный». 21.

Зимняя обувь. 22. Популярный артист цирка, кино, народный артист СССР. 25. Застекленное помещение для растений. 28. Математический знак. 30. Советский писатель, автор романа «Угрюм-рябиной». 31. Дословный перевод поэтического текста на иностранный язык. 32. Исполнительница главной роли в кинофильме «Ищите женщину». 33. Картина Т. Г. Шевченко.

По вертикали: 1. Прибор для измерения мощности. 2. Русский зодчий XVI в. 3. Продукт

соединения воды с органическими и неорганическими веществами. 4. Советский поэт-лесенник. 5. Двигатель. 6. Комедия И. С. Тургенева. 13. Героиня поэмы С. Есенина. 14. Старинный способ ведения морского боя. 15. Высокая твердая мужская шляпа с небольшими полями. 16. Небольшой парк внутри города. 17. Загадка, головоломка. 22. Сходство, подобие. 24. Недоразумение, неприятное происшествие. 26. Пушной эсрек. 27. Действующее лицо в опере А. П. Бородин «Князь Игорь». 29. Осминог. 30. Часть электрической машины.

АВГУСТЫН 4 ДЭ ТОЛИЛОГ-ДОНОН КРОССВОРДЫН ХА-РЮУНУУД

По горизонтали: 1. Паралингвистика. 9. Кутузов. 10. Реголит. 11. Моторалли. 13. Волков. 14. Онегин. 15. Холод. 17. Единорог. 18. Послание. 21. Тамга. 23. Наезд. 25. Носова. 26. Ветеринар. 27. Триптих. 28. Артикул. 29. Децентрализация.

По вертикали: 2. Актиль. 3. Леонов. 4. Гастроль. 5. Сьерло. 6. Коллога. 7. Эквивалентность. 8. Струнодержатель. 11. Мокроусов. 12. Ингалатор. 15. Хаост. 16. Дрова. 19. Ямаровка. 20. Удлище. 22. Кокари. 24. Регион. 25. Наруэ.

12—13-ДАХИ ХУУДАНАНУУДАТ ТОЛИЛОГДОНОН «СЕРПУХОВ — ПОЧТИ МОСКВА» ГЭНЭН СОНОСХОЛДО

Комбинатай түлөөлөгшэ Е. В. Федотовада 10 сарһаа 17 сар болотор августын 31 хүрэтэр нимэ адресаар асуудалнуудтайгаар хандахада болохо: Улаан-Үдэ хото, Терешковагай үйлсэ, 56, 24-дэхи ПТУ, абалгын комисси, 1, 2, 4, 7-дохи номернуудтай трамвайгаар «Техническэ училищн» гэхэн буудал хүрэтэр ошохо, телефон 3-46-93.

Уншагшадай анхаралда

Газетэ типографийн гэмээр дүрбэн үдэр соо хожомдожо гараба.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улан-Удэ, ул. Капан-переводов — 2-40-57, корректорская — 2-35-74. даришвили, 23. Телефоны: зам. редактора — 2-34-06, секретарь — 2-34-41; отделов: идеологический — 2-43-23, социально-экономический — проблем — 2-43-23, писем и образования, тэ гарадаг.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговле, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН